شێرە

شێراوێژە- چوارتا ١٩٤٥/١٠/٢٠

شێرە سەگێکە هی دۆستێکی من
تا بڵێی وریا و زیرەک و هێمن
هەروەک یاساوڵ شەو تا بەیانی
لەبەر دەرگایە بۆ پاسەوانی
ئیتر خاوەن ماڵ بێ خەم، بێ حەسحەس
بۆ خۆی لێی ئەنوێ و ناترسێ لە کەس
هێشتا نەمدیوە سەگی وا ئەمین
هیچ هەڵپە ناکا لەبۆ شت دزین
بام سەری تەبەق هەر بەرەڵڵا بێ
دەم بۆ نان نابا لەبەر لووتیا بێ
ئەبێ هاورێکەم خۆی بەشی دانێ
چونکە سپڵەیی و مووشە نازانێ
بە دوو نانی جۆ و کەمۆڵەیەک ئاو
قانیعە و هەڵمەت نابا بۆ پڵاو
هێند بەوەفایە کە بوویتە یاری
کە دیتی خۆی دێت بۆ لات بەیاری
هێشتا تووتک بوو کە منی دیبوو
منیش بەخۆشی خۆم پێ ناسیبوو
موددەتێ ڕابوورد کە دیم لێی ترسام
ئەو منی ناسی و هەڕای کرد بۆ لام
قرووسکە قرووسک هەروەک زوبان زان
تێی ئەگەیاندم جەفای لێک بڕان
ئیتر نازانم یاران چۆن حەیوان
ئەبێتە خاوەن ئەخلاقی وا جوان؟
بەڵێ هەندێکی هی مامۆستایە
بەڵام زۆریشی هەر لە خودایە

زۆری وا هەیە بەناو ئینسانە
لێی وردبیتەوە جان کوڕی جانە
ئەگەر ناودەمیان پڕکەی لە هەنگوین
لە تۆ بترازێن ئەکەونە نەفرین
بێ وەفا و سپڵە، خائین، نالەبار
کەموکووڕی پیاو ئەبەن شاربەشار
ماڵی خزم و دۆست وەک گەزۆ و مازوو
ئەفڕێنن ئەیخۆن بەزۆری بازوو
شیرازەی دۆستی لایان پساوە
کەمترین هەڵەی تۆی لەبەر چاوە
بەقسە هیچی نەهێشتۆتەوە
بەڵام بۆ کردە زوو لێبۆتەوە
دیار بێ و دیار نەبێ ئەیەوێ کە پیاو
لە هیچە کەوشی بخاتە سەرچاو
لای تێگەیشتوو سەگێکی هەژار
بەشەرەفترە لە سەد بەد کردار
هەرچەند ئەوانە وەک پیاو خولقاون
بەڵام تا وا بن لای من گلاون
(شێرە) تاووتوو ناکەم بەوانە
هەرچەند حەیوانە کردەوەی جوانە
ئەشێ هەرکەسێ کە وا بێ خێرە
پێی بڵێی (درێغ نابی، بەشێرە)

بۆ بەهاری ٩٤٦

سلێمانی ١٩٤٦/٢/١

ئەرێ لە تەختی بەندەنا
بووە بەمێرغوزار
لە دۆڵ و شیو و چەمەنا
ڕەوانە جۆبار

له مێرگ و دەشت و گوڵشەنا
شەماڵی بێ قەرار
چییە چ باسە گوڵ ڕووان
بەدەستە چەشنی ئاهوان
بەڕاز و عیشوە و و دووان
هەموو لە دەوری شار
ئەڕۆن بەکەیف و بێ جەخار

ئەرێ مەلانی زەرد و سوور
لە بۆشی ئاسمان
هەموو بەدەنگی پڕ سروور
بەشەو یا بەیان
چییە کە دێنەوە لە دوور
بەدەستەی بێ وچان؟
لە بن چیاوە کانیاو
بەڕەنگی شیری تازەساو
جگە لەوەی ئەدا لە چاو
لە وەرد و ناو بەیار
بەپێچ و دەورە دێتە خوار

وەلێ بەهاری نازەنین
ئەکەوتە ناو وڵات
لە ئاسمان هەتا زەمین
ئەگۆڕێ کائینات
مەل و گوڵ و دڵی حەزین
هیوا پەیا ئەکات
لە هاژەهاژی ئاوی چەم
لە پێکەنینی گوڵ بەدەم
ئەبیسترێ و ئەڵێ بەجەم
کە دەستی کردگار
بەڕێکی دەرئەخا نیگار

منیش هەموو دەمێ لەلام
بەهارە فەسڵی خۆش
بەنەشئەی دڵ و غەرام
ئەکەومە عەیش و نۆش
ئەمانە خۆشە بەڵام
لەکن سەری بەهۆش
بەرامبەری جیهان و ژین
لە بۆ ئەوەی کە باش بژین
ئەبێ بەهەوڵ و ڕاپەڕین
بەڕەنج و ئیشوکار
بەهار بکەین بە دوو بەهار

یادی بیست ساڵەی ڕۆژنامەی (ژین)[١]

سلێمانی ١٩٤٦/٢/٧

(پیری ژیر) ئەی خاوەنی (ژین) و (ژیان)
ئەی یەکە دڵسۆزی خاکی نیشتمان
هەوڵ ئەدەی بەم پیرییە کوردی هەژار
سەرکەوێت و دەرکەوێت، بێتە مەیان
تۆ لە ڕێی (زانستی)یا بۆ هۆزەکەت
ناتە ئەستۆی خۆتەوە ئەرکی گران
دانەیەک ڕۆژنامەی کوردی نەبوو
ئەودەمە دەنگی (ژیان) کەوتە جیهان
دەنگ و ڕەنگێکی هەبوو پڕ سۆز و جۆش
وەک جگەر سووتاوی ژێر دەستی زەمان
هێندە دڵ پڕ کوڵ بوو بۆ ڕێی یەکیەتی
بووبووە بەیداخی بەرزی کاریان
ویستیان لەو جێگە بەرزە ڕایگرن
خۆت فڕاندت تا گەیشە جێی ئەمان
جاری دوایی هاتەوە ئەمما چلۆن
جوان و شیرینتر لە جاران بێگومان

غایەتی هەر ناوی خۆی کردبووە (ژین)
وەرنە ئامانجی وەکو ئەو بێ زیان
پڕ لە ئەشعار، پڕ قسەی کوردایەتی
پڕ لە باسی عەنعەنەی چەرخی بەیان
پڕ لە باسی راستی و دۆستایەتی
پڕ لە باسی کردەوەی شیرین و جوان
سەد سوپاس ئەمڕۆ لە چەرخی بیستەما
خۆی گەیاندە (ساڵی بیستەم) بێ وچان
(پیری ژیر) عەرزت ئەکەم تاقانەکەت
جێگەی شانازییە بۆ کورد زوبان
چاوەکانت روون کە ئەمڕۆ جەژنتە
جەژنی ئەو پیرۆز و کوردیش کامەران

....

(١) ئەم هەڵبەستەی ڕووبەڕووی پیرەمێردی نەمر و گەلێک لە شاعیرانی ئەو سەردەمەی سلێمانی خوێندووەتەوە بەبۆنەی تێپەڕ بوونی بیست ساڵ بەسەر دەرچوونی ڕۆژنامەی (ژیان) و (ژین)دا و، لە ژمارە ٨١٩ی شوباتی ١٩٤٦دا ئەم باسە بەدرێژی نووسراوە لەگەڵ هەڵبەستەکەدا. (مەحموود)

لەسەر لووتکەی پیرەمەگروون

واژە، سنگێ، گردەزبێر، گۆرانگە
٦، ٧، ١٩٤٦/٧/٨

پەرییە شیرینەکەی لە چاوان گوم!!!

لە ژێر پرشنگی گەلاوێژا ئەم چەپکە گوڵە کوێستانییە ئەخەمە پێش چاوت، وە بەیادی ڕۆژێک لە ڕۆژانی پێک گەیشتنمان پێشکەشی ئەو گیانە پیرۆزە ئەکەم کە هەمیشە بەئاشکرا و نهێنی، لە دوور و نزیک لە خەو و بێدارییا فریشتەی هەڵقوڵاندنی سەرچاوەی ئیلهاماتمە.

بەختیار زێوەر

لەسەر لوتکەی بڵندی پیرەمەگروون
کە لای من بۆتە شاخی زیو و ئاڵتوون
شەوێک دیم دوو پەریی پڕ سۆز و مەحزوون
ئەیان وت تێبگە ئەی چەرخی گەردوون
ئەگەرچی ڕۆژهەڵاتین و کەساسین
لە ڕۆژئاوایی جوانتر دوڕ شوناسین

نەزانین یەکیەتی شێوەی برایە
دەسیسە و تەفرەدان جورم و سزایە
بەڵێنی هیچ و پووچ داوی بەلایە
ئەوەی کۆنەپەرستە بێ ڕەزایە
وەکو جاف سینە ساف و شێوە خاسین
لە ورتەی تانە و ئاژاوە کاسین
ئەزانین ئێرە خاکی نیشتمانە
ئەوی تیا دائەنیشێ خانەدانە
درشت و وردی تامەزرۆی ژیانە
هەموو دیلی و کەلەبچەی لا گرانە
بمانناسە (براخاس و هەباس)ین
شەو و ڕۆژ هۆگری هەوجاڕ و داسین
ئەزانین تۆوی ناکۆکی چ ڕەنگە
ئەوەی بۆمان ئەچێنێ زۆر دەبەنگە
هیوای تێکچوونی ئێمە و سەر بەجەنگە
بەڕاوێژ ئیش نەکەین لای ئێمە نەنگە
لەگەڵ دۆست و برا دڵ پڕ سوپاسین
لەگەڵ دوژمن لە جەنگا بێ هەراسین
نەزانین هۆزی ئێمە زۆر هەژارە
لە چاو هۆزانی غەربا نادیارە
بەلام ئەمڕۆ گەلێکی زۆر بەکارە
بەئامانجی بلندی بەختیارە
بەڕوو سووری وەکو لالە عەباسین
لەسەر بستێ زەوی دڵ گەرمە پاسین
ئەزانین عیلم و فەن هۆی پێکەنینە
هەچی هۆزێ کە نەیبێ بێ نگینە
بناغەی پایە بەرزی سەرزەمینە
نەوەک هۆی خاک کڕین و خوێن مژینە
ئەوەی وابێ لەگەڵیا بێ تەماسین
دەسەو چەک رووبەڕوو یان بۆی مەلاسین

ئەزانین مەبدەئی چاکە دیموکرات
بەبێ ئەو مەبدەئە ناگەینە ئاوات
دیموکرات جوانترە بگرە هەزار قات
لە ئیستیعمار و فاشیستی خەرافات
بەڵێ بۆ هەر شتێ خاوەن ئەساسین
لەبەر بووکی وڵاتیشا کراسین
بەڕاستی ئەم قسانە دڵمی جووڵان
کە ڕوانیم لای نەدیوی پشتی ئەکوان
بەشێکی زۆر فریشتەی پاکی یەزدان
بەئالآێکەوە هاتن بەگریان
بەوانیشیان ئەوت زۆر بێ قیاسین
مەترسن پشتی ئێوە و ئێوە ناسین
بەدڵ هەستام بچم بۆ لای ئەوانە
بەڵام خەو، ئەو قولی ئێسک گرانە
وەهای بادام کە سەیرم کرد بەیانە
منیش هێندەم لە گوفتاریان ڕەوانە
لە ناپاک وایە کوردی بێ حەواسین
بەڵام لای پاک جەوان مەرد و بەباسین

بەهەشتێکی گوم بوو

سلێمانی ١٩٤٦/٨/١٩

گیانەکەم: هاوڕێی ژیانم! نازەنین
کوا لە کوێی؟ دڵ بۆتە کانی ئاگرین
بێرەوە، وا لەشکری دەرد و جەخار
جێی بەمن لێژ کردووە ئەمڕۆ بەقین
بێرەوە، وا کۆشکی شادیم دەم بەدەم
وردە وردە ڕووئەچێ بۆ ژێر زەمین
بێرەوە، هەرچەند ئەزانم دیدەنیت
ئەم دڵە ناخاتەوە سەر پێکەنین

وا زەمان ئەمڕۆ بەپەنجەی نەگبەتی
جەرگی کون کردم وەکو دێوی لەعین
ئەو بەهەشتەی کیژ و کوڕ ڕووی تێ ئەکرد
بۆ ئەوەی هاوین بەخۆشی تیا بژین
دڵ ئەڵێ یادێکی ڕابووردووی بکەین
یادی پێنجوین دڵ ئەخاتە سەر فڕین
دێتەوە یادت چ خۆش بوو دیمەنی
بەرز و شیرین هەروەکو خولدی بەرین
دێتەوە یادت هەوای (چوارباخ)ەکەی
چۆن دەوایەک بوو لەبۆ قەلبی حەزین
دێتەوە یادت چ خۆش بوو ئاوەکەی
سارد و شیرین هەروەکو ئەسکەنجەبین
دێتەوە یادت نزار و شیوەڵی
پڕ لە مەل بوو، پڕ گوڵاڵە و یاسەمین
دێتەوە یادت بەشەو لەو خاکەدا
چۆن لەگەڵ شادی ئەچووینە ناو کەمین
دێتەوە یادت بەڕۆژ هەر کوێ ئەچووین
چەپڵەڕێزان بوو، زەماوەن، هەڵپەڕین
چەندە خۆش بوو لەو کەلانە دەنگی مەل
ڕووی ئەکردە سەر زەوی و ئاسمانی شین
ئای چ خۆشمان ڕابووارد ئەو موددەتەی
شاری پێنجوینمان ئەکردە جێنشین
هەر پەنا شاخێک ئەچووین دەنگی ژیان
گوێی دڵی سەرمەست ئەکردین چین بەچین
هەر مرۆڤێکمان ئەدی هەستێکی پاک
کوردپەرستی زیاد ئەکردین زۆر بەتین
هەر سەراوێکی ئەچووین نەشئەی وڵات
ئەم دڵەی ئێمەی ئەخستە ڕاچەنین
هەر گوڵستانێکی ڕوومان تێ ئەکرد
کەڵکەڵەی عەشقی ئەخستینە فڕین

نازەنین، دەستی شکاوم داخەکەم
ئێستە (پێنجوین) دڵ ئەخاتە سەر گرین
ئەو تەلارانەی کە ئەت دی بەرز و خۆش
ڕۆچووە و بۆتە کەلاوەی نائەمین
ئەو چەمەنزارەی هەوارگەی ئێمە بوو
وا پەپوو تیایا ئەخوێنی پڕ بەبین
ئەو سروور و شادییەی لەو جێیە بوو
ئێستە بۆتە باوکەڕۆ و هاوار و شین
ئەو مرۆڤانەی لەوێ بوون شادمان
ئاوەکی کەوتوون و بێ بەخت و نگین
بەم بەرە جەژنانە، ماڵ وێران، هەژار
نا بەدڵ، ناچار، هەموویان دەرپەڕین
بوومەلەرزە وای سەرەوژێر کردووە
بگرە قەت نابێتەوە مەڵبەندی ژین
بابچین توخوا بەرامبەر جێگەکەی
تێرووپڕ بگرین بەجەرگی پڕ برین
بابچین چونکە بەهەشتی ئێمە بوو
شیوەنێکی بۆ بگێڕین ماتەمین
بابچین بۆ دڵنەوایی ئەهلەکەی
ڕووبکەینە کوردی پڕ عەزم و بەقین
یەک بەیەک پێیان بڵێین: دڵسۆزەکان
ئەم برایانە بەناموسن بەدین
وا فەلەک دووچاری کردن قەت نەکەن
زوو فەرامۆشیان بکەن، بێگانە نین
ئەم برایانە هەموو دەستی قەدەر
ناو دڵی توێ کردن و جەرگی بڕین
بێنەوە بۆ کۆمەکی و باربۆی ئەوان
ناو تەلار و ناودەوار و زنج بچین
بۆ هەموویان یارمەتێکی وا بدەین
جەرگیان سارێژ بکا وەک پەنسلین

سا بەقوربانی هەمووتان بم بەدڵ
ڕۆژی باربۆیانە با ڕوو سوور ببین

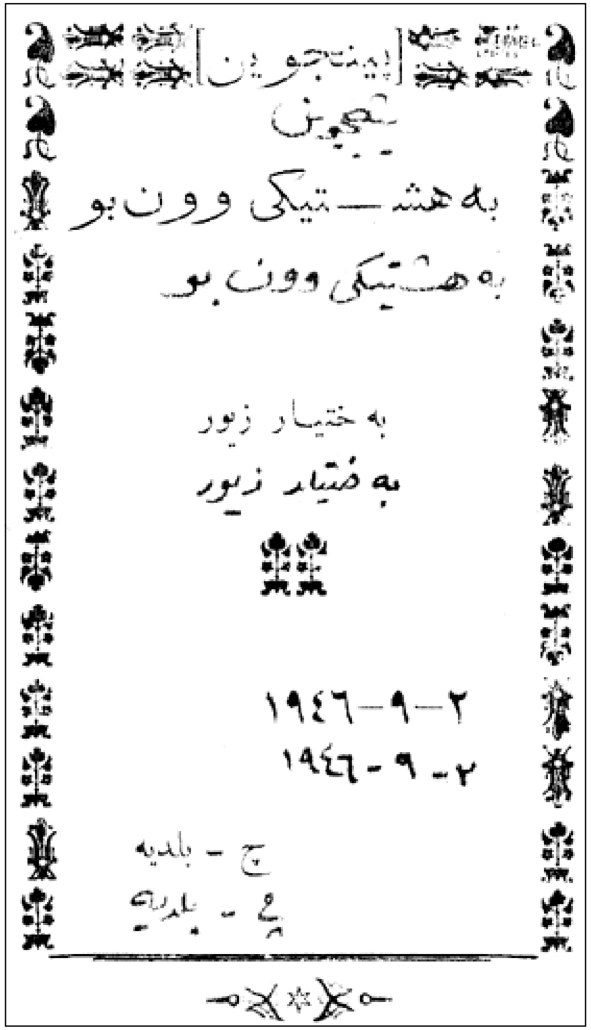

دەربارەی ئەم هەڵبەستە چەند وشەیەک:

لە ساڵی ١٩٤٥و١٩٤٦دا شاری پێنجوین دووچاری بوومەلەرزەیەکی زۆر هات، ناچار زۆربەی دانیشتوانی بەجێیان هێشت و ئاوارەکەوتن. لە هەموو لایەکەوە دەستی یارمەتی و باربۆیان بۆ درێژ ئەکرا.

لاوانی ئەوسای شاری سلێمانی هەستان بەپێشکەشکردنی چیرۆکی شانۆیی (گوڵی خوێناوی) لە نووسینی شاعیری نەمری کورد مامۆستا گۆران لە حەوشەی قوتابخانەی گۆیژەی سەرەتایی کوڕان پێشکەش کرا و سوودەکەی بۆ لێقەوماوانی بوومەلەرزەی پێنجوین بوو. بەختیاریش بەم هەڵبەستە هاوبەشی کرد کە بوو بەوتەی پێشەکی. مامۆستا ڕەفیق چالاک بۆی گێڕامەوە ئەی وت بەجۆرێک هەڵبەستەکەم ئەخوێندەوە هەموو دانیشتوانم ئەهێنایە جۆش.

هەروەها دکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسولیش بۆی گێڕامەوە و وتی شەوێک لەکاتی خوێندنەوەی هەڵبەستەکەی بەختیاردا کە خۆی لەوێ دانیشتبوو ئەوەندە کاری کرد، مامۆستای شاعیر ئەخۆل ناچار لێی پرسی بەختیار ئەمە هی خۆتە یان هی وەستاتە؟ مانای باوکتە، ئەویش لە وەڵامدا وتی هی خۆمە و لە دواییدا بەنامیلکەش چاپ کرا و سوودەکەی هەر بۆ لێقەوماوان بوو.

مەحموود

***

شەوگاری دڵداری

سلێمانی ٢/١١/١٩٤٦

دیسانەوە شەو هاتەوە بۆ عاشقی غەمبار
بتلێتەوە تا ڕۆژ بەجەخاری دڵی زامار
بێچارە بناڵێنێ وەکو بولبولی گوڵزار
پڕ سۆز و بەئازار، ناکام و بەبێ یار
هەرچەندە وەک ئەستێرە شوناسێکی جیهانی
ئەڕوانمە ئاسمانی هیوای پڕ لە نیهانی
لێم دیار نییە بەختی منی بیمار
هەی هەی کە منی زار، بەدبەختم و بێدار
شەوگار دە بڕۆ ڕەش لادە لە چاوم
من خۆم بەگەلێ دەردەوە باش تێوە گلاوم
تۆش هەروەکو مێمڵ مەبەرە ڕێگری دیدار
بەس بمخەرە هاوار، دڵ پەستم و دووچار
گوێم لێیە نزیک دەنگی نەی و عوود و سەمایە
بەزم و چەقەنە و بستە و بەستەی لەگەڵایە
ئەو شادییە لای من بووەتە شیوەنی شەوگار

بێ دیدەنی دڵدار شادی نییە یەکجار
ئەی دڵ کەمەکێ ئۆقرە ئەگەر بگری بەیانە
ڕۆژ بێتەوە گوڵزاری هیوای پڕ لە ژیانە
لەم تاسە و ناکامییەی ئەمشەو ئەبی ڕزگار
دەروازەیی ئەسرار، ئەکرێتەوە ئەوجار

پایزی زستانی

سلێمانی ٢١/١٢/١٩٤٦

١

وا گەڵاڕێزانە گیانە! بۆ چەمەنزار
هاژە هاژی بای خەزانە ڕووبەڕووی شار
ئەو درەختانەی کە سەریان زۆر بڵندە
ئەو گوڵانەی ڕەنگ و بۆیان زۆر پەسەندە
ئەو مەلانەی جێگەیان کا و سەهەندە
هاتنی پایز لەبەر دڵیان گرانە
چونکە توندی و گرژ و مۆنی پڕ جیهانە

٢

بایەکەی پایز بەجارێ دێتە سەرمان
خۆڵ و پووش دێنێتە خوارێ بۆ گوزەرمان
پۆتەڵاکی دار ئەژاکێنێ بەیەکجار
ڕووی گوڵان زەرد هەڵئەگێڕێ وەک ستەمکار
شادمانی مەل ئەخاتە ناو دڵی غار
چنگ لە هەرچی گیر بکا مانی نەمانە
بەم کزە ساردەی نیازی پڕ زیانە

٣

هەر کە پایز بێ سەروشوێن ڕۆی لەبەر چاو
لەشکری زستانی پڕ قین دێن بەپڕتاو
هێزی وەیشوومەی لەژوور سەرمان ئەوەستێ
هاتوچۆی پێ دەشت و سەربەندەن ئەبەستێ

چین بەچین ئەم ناوە بەفری تێ ئەپەستێ
تیشکی ڕۆژ ئەشکێتەوە گەرمی نیهانە
ڕۆژی گورجی و ڕێ بڕین و پێ لێنانە

٤

بەفری زستان تۆفی پایز توند و پڕ هێز
بۆ وڵاتی کوردی ئازیز ئەچنە پارێز
شاخەکانمان ئەبنە کۆگای بەفری ئەستوور
ناوی ڕووبارمان کە دێت وەک ئەرخەوان سوور
نیشتمانی کوردەواری، خوار هەتا ژوور
تۆف و بەفر و با ، لەلامان خۆش و جوانە
چونکە کوێستانین و ڕەمزی نیشتمانە

٥

پایزی زەرد با بەعینوان کاری وا بێ
بگرە لامان خۆشە زستان بەفر و با بێ
ئەو کەسەی سەرسامە لێمان دڵنیا بێ
جەستە خۆشەی مەینەت و دڵ هەڵکزاوین
بەم کەژ و کێوانە سەربەرزی تەواوین
بۆ سەر و ژوور کەی هیوا خێچکە بەتاوین
بەفر و با ڕێی ئێمە ناگرێ تاکو ماوین
چونکە هەوڵی ئێمە بۆ بەرزیی ژیانە
چوست و خوێن گەرمین و دڵمان شادمانە
تیر ببارێ کرد و کۆشمان بێ وچانە

مامۆستای دڵسۆز

سلێمانی ١٩٤٧/٢/٢٦

مامۆستا خۆشەویستەکەم!! مامۆستای شاعیرم

لەگەڵ پۆستەی گەلاوێژا بەیادی ئەو دەرسە بەنرخانەی کە ٢٢ ساڵ لەمەوبەر لە کونجێکا بەنهێنی پێت ئەوتم، ئەم شیعرانەت پێشکەش ئەکەم. ئێستاش وەنەبێ من شانازی پێوە بکەم و بڵێم دیارییەکی بێ وێنەیە، بەڵکو تەنیا لەبەر ئەوە بەخۆم هەست ئەکەم کە تا چ ڕادەیەک بۆنی ئەو چەپکە گوڵانەی لێ دێت کە تۆ ئەوسا لە دەمت ئەکەوتە خوارێ لەلام، ئەو دەمەش خۆم بە بەختیار ئەزانم چاو لە هەڵەکانم بپۆشی و پێ بزانی ئەمە دیارییە و گوڵاوی نییە لە کن من.

مامۆستا گیان تۆ لای من زۆر پیرۆزی
تۆ، لە باوکم زیاتر بۆ من دڵسۆزی
جوان هەست ئەکەم بەزوبانێکی شیرین
پێم ئەبەخشی زانستی خۆت چین بەچین
هێزی دڵ و دەماغت هێندە بەرزە
وتارەکەت هەستیم دێنێتە لەرزە
تۆ بەبیری ڕووناک ڕێگەی ژیانم
ڕۆشن ئەکەی، چەوتیم ئەدەی نیشانم
ئاگام لێیە بەباسی کرداری جوان
ئەمخەیتە سەر شەقامی ڕاست و ڕەوان
زۆر حەز ئەکەی وەک دانیشتووی ڕۆژئاوا
خۆم و هۆزم بەرزبینەوە بێ داوا
لە مەیدانی ژیانا سەربەخۆبین
زانا و هوشیار، لەگەڵ یەک بێ درۆبین
مامۆستا گیان تۆ پێشەوای جوانانی
چرای ڕووناکی خاکی کوردستانی
لە نیشتمانا سەرکردەی زانستیت
بنچینە دانەری قەڵای سەربەستیت
بەڵام سەد ئاخ، ئەوەمان ناتەواوە
لای کورد هێشتا قەدرت باش نەزانراوە

ئەمجا تۆش گەورەم چونکە ئێجگار ژیری
لام وایە لەم حاڵە کەمێ دڵگیری
باوەڕ ناکەم ئەوەش عەزمت بشکێنێ
دانا هیچ کاتێک عەزمی نانەوێنێ
ڕۆژێک ئەبێ قەدرت بگرن بەچاوان
لەبەر دەمتا بوەستن تیپی لاوان
هەیکەلێکت بۆ بکەن گشتی ئاڵتوون
گوڵبارانی بکەن بەشەوقی دەروون
هیوای من و تۆ ئەوسا دێتە مەیدان
کوڕنووش بەرن بۆ هەیکەلت پیر و جوان(١)

....

(١) لەگەڵ ئەم هەموو ڕێز و سەنایەدا بۆ مامۆستا و زانست کە باوەڕ ناکەم تا ئەو سەردەمەی ئەم هەڵبەستەی تیا وتراوە و بەڵکو تا ئێستاش هیچ شاعیرێک ڕێزی بەم جۆرە لە مامۆستا گرتبێ، هێشتا بەختیار زێوەر قوتابخانەیەکی بەناوەوە نییە؟ (مەحموود)

وتاری کوردێک

١٩٤٧/٨/٢١

بام ڕۆژانەکەم یەک دوو قڕان بێ
خواردنم وەکو سەپان و شوان بێ
با لەشم ڕووت و دەردم گران بێ
بەڵام تا مردن بێ درۆ کردن
عەشقی نیشتمان، دەرناکەم لە گیان
بام بۆ زۆرداران بچەوسێمەوە
با لە بێگاریان نەحەسێمەوە
شپرزە نابم هەڵ ئەسێمەوە
چونکە تا مردن، بێ درۆ کردن
بەرزی وڵاتم، بۆتە ئاواتم
هەرچەند جێگەی خەڵق کۆشک و تەلار بێ
جێی منیش قۆختە و زنج و دەوار بێ
بەڵام پێویستە کە شوێنم دیار بێ

بەبوون و نەبوون، بەپەستی گەردوون
لە خزمەت کردن نابم تا مردن
بەقسە و نووسین، بەدەست و زوبان
هەوڵ ئەدەم کوردی نەبەردی زەمان
بخەمە سەر ڕێی بڵندی ژیان
هەتا کورد زوبان، لە خۆشی ژیان
بێ بەهرە نەبن، چ پیاو و چ ژن
ئەمەوێ عالەم تێ بگەێنم
بیری نوێ لەناو کوردا ئەچێنم
ڕەگی بیری کۆن لەبن دەردێنم
دەسیسەی ناپاک، ئەنێمە ژێر خاک
ئاواتی دوژمن، دەردێنم لەبن
نامەوێ بژی کۆنەپەرستی
ئاو ئەدەم بەخوێن گوڵی سەربەستی
پێم قووت نادرێ دیلی و ژێر دەستی
بەدەنگی دلێر وەکو بێچووە شێر
هاوار ئەکەم من، بڕووخێ دوژمن
بەڵام پێویستە ئاوەڵەکانم
بەکوڵ ئەوانیش شان بەنە شانم
بۆ بەرزی کورد و بۆ کوردستانم
هەتا پیر و جوان، یەک دڵ، یەک زوبان
بەختی نەکەین خۆ، نابین سەربەخۆ

بەستەی جووتیار

سلێمانی ١٩٤٧/١٢/٩

ئەم زنجەی خۆم ناگۆڕمەوە بەتەلار
نان و دۆی خۆم نادەم بەخوانی زۆردار
داسی خۆم نانێم لە گەردنی هەژار
هێزی شان و قۆڵم نادەم بەبێگار

من سەربەستم، ئیش بەدەستم، زۆر بەکار
من جووتیارم، من جووتیارم، من جووتیار
کێڵگەی وڵات بۆ میر و بەگ ناکێڵم
بشمکوژن زەوی خۆم جێ ناهێڵم
تۆو ئەوەشێنم، ئاڵتوونە شوێن هێڵم
زۆردار واز دێنێ و بسکەی دێ سمێڵم
گەنم و جۆی خۆم نادەم بیکەن بەعەمار
گرانی پێ ساز بکەن سەرمایەدار
بێ خەم ئەبم لەو خاوەنی سامانە
بووژانەوەی ئێمەی لەلا گرانە
لەسەر ڕەنجی ئێمەش خاوەن دیوانە
حەقی ئەو نەوعە کوشتن و زیندانە
چونکە چاوبرسی و خوێن مژە و نالەبار
لەسەر شانی گەلی هەژار بۆتە بار
ئەو ڕۆژە ڕوونەی گشت گەلی کوردستان
بۆ هەقی خوراو سەرجەم دێنە هەستان
لەبن دێتە دەر فیڵی پوول پەرستان
کلکە قنگەی بێگانەش دێتە وەستان
کورد پێ ئەگا بۆ خۆی ئەبێتە سەردار
لە چەرمەسەری ژیان ئەبێ ڕزگار

میللەتێک

سلێمانی ١٩٤٨/٢/٩

میللەتێک هیوای بەرزیی ژیان بێ
تینووی ئازادی و دیلی زەمان بێ
بەندی و هەژاری زۆر لا گران بێ
هێزی مەردانەی کە هاتە گەردش
وەک ئەتۆم زەمین دێنێتە جونبوش
میللەتێک زۆربەی نەخوێندەوار بێ
چەوساوەی دەستی سەرمایەدار بێ
جەرگ هەڵکزاوی ئاگری زۆردار بێ

کە جووڵایەوە وا خۆی ئەنوێنێ
کە تۆڵەی ڕۆژی ڕەشی بستێنێ
میللەتێک مێژووی ڕووناک و جوان بێ
ئەولای ئەردەڵان ئەم لای بۆتان بێ
کانگای ئاڵتوون و نەوت و سامان بێ
هیچ هێزێک نییە ڕێی بباتە بەست
بەزانست و فەن خۆی ئەکا سەربەست
میللەتێک چاوی لە خەو هەڵهێنێ
ببینێ دوژمن زۆری بۆ دێنێ
ستەمە سەری بۆ دانەوێنێ
بێگومان ژیان لە خۆی تاڵ ئەکا
تا لاشەی دوژمن لەناو چاڵ ئەکا
میللەتێک نەوەی کاوەی ئازا بێ
بۆ سەرکەوتنی خۆی دڵنیا بێ
بۆ ژیانیشی دڵ پڕ هیوا بێ
زۆری پێ ناچێ ئەگاتە ئاوات
ئاڵای سەربەستی بەخوێن هەڵ ئەکات

نەورۆزی ١٩٤٨

سلێمانی ١٩٤٨/٣/٢١

بڕوانە ئاسمانی شین
بڕوانە دەشتی ڕەنگین
بڕوانە گوڵ و نەسرین
بەهەشتێکی زۆر شیرین
ئەڵێن ئەمڕۆ بەهارە
وڵات بووکی نازدارە
ڕازاوەی کوردگارە
دڵخۆشیمان لێ دیارە
بڕوانە لاوانی ژیر
یەک دڵ وەک حەلقەی زنجیر

ڕۆڵەی نیشتمانی پیر
بەبەرزیی وڵات هاوبیر
ڕوو لە دەشت و سەیران
دڵخۆش و شادمانن
چونکە گەنجی مەیدانن
ئەمڕۆ بەجەژن ئەزانن
کیژۆڵەکانی نازدار
خانمۆڵەی شیرین کردار
چاوەڕوان بوون کە بەهار
لەسەر بەندەن بێنە خوار
بەڵام سوپاس بۆ یەزدان
نەورۆزی دیسان ڕەخسان
ئێمەش ئەیکەین بەسەیران
بۆ کورد و بۆ کوردستان

بۆ بارزانییەکان

١

ئەو جێیە خۆشە ناوی بەرزانە
مەڵبەندی کورد و جێی سەر بەرزانە
قەڵای کورد زوبان
چاوی نیشتمان
بۆ کورد پشتیوان
خوێنی بێگانەی تێدا هەرزانە

٢

ئەو دڵپاکانە فەخری وڵاتن
بۆ بەرزی ئێمە زۆر بەئاواتن
بەماڵ و بەسەر
بەخوێنی جگەر
گشت بوونە سەنگەر
بۆ سەربەستی کورد زۆر بەثەباتن

٣

چەند جار هەستاون بەرامبەر دوژمن
شەڕیان کردووە تێکڕا پیاو و ژن
لە شەڕا پسپۆڕ
کوردی سلاحشۆڕ
دوژمنیان چاو شۆڕ
کۆڵیان نەداوە بۆ ڕێی سەرکەوتن

٤

ئەی خوێن پاکانی خاکی کوردستان
درێغی مەکەن بۆ خێڵی بارزان
لە هەر کوێیە بن
لە ڕقی دوژمن
قەدریان بگرن
چونکە بۆ ئێمە بوونە پشتیوان

گریمان

سلێمانی ١٩٤٨/٤/١٧

گریمان پارەت هەزار کلوور بێ
شەو لە ژوور سەرت ساز و سەمتوور بێ
بەڕۆژ دیوانت پڕ زەرد و سوور بێ
هاوڕێی ژیانت بەگ و مەئموور بێ
گیانەکەم ئەگەر خۆت بێ قیمەت بی
نرخێکی نییە خاوەن سەروەت بی
گریمان ئەمڕۆ مەردی مەیدان بی
خاوەنی نان و خوانی دیوان بی
پیاوێکی بۆشناخ زۆر قسەزان بی
شارەزای قانوون، شیرین زوبان بی
ئەگەر دەروونت پاک نەبێ تەواو
ئەمانە هەستیت ناگۆڕن تەواو

گریمان هەموو ئەورووپا چووبی
گەلێک ڕەوشت و زانین فێربووبی
بەوردبوونەوە وەک ئەرەستوو بی
بەدەم بۆ وڵات پڕ ئارەزوو بی
که قازانجی خۆت پێش خست له هی گەل
ئەزانرێ دزی و ئەگەڕێی بۆ هەل
گریمان کاسب یا دووکاندار بی
خەریکی سەودا و جوابی کڕیار بی
بەدیمەن چاک و پاک و هەژاربی
بۆ نوێژ و ڕۆژوو ئێجگار بەکار بی
ئەگەر کەوتیتە فێڵ و دەس بڕین
له تۆ چاکترە ڕێگری بێ دین
گیانەکەم هەرکەس ڕاست و ڕەوان بێ
بەکردار دەرخا نیازی جوان بێ
دڵسۆزی من و تۆ و نیشتمان بێ
حەز ئەکا کوڕی سەپان و شوان بێ
ئەو کەسە ڕۆڵەی کوردی هەژارە
با تۆش نەیناسی وەکو ڕۆژ دیارە

بۆ قەرائەتی کوردیی منداڵان

سلێمانی ١٩٤٨/٩/٣

تا پێ ئەگەم ئەخوێنم
واز له خوێندن ناهێنم
خوێندنه چرای ژینم
بۆ خۆ و دوژمن ناسینم
بۆ دوا ڕۆژی ڕووناکم
ئەبێتە هاوڕێی چاکم
خوێندەواران بەڕێزن
گورج و تێر و بەهێزن

بەرامبەر چەرخی گەردوون
هەیانە بازنی ئاڵتوون
هۆزێکی نەخوێندەوار
هەرگیز ناژی بەختیار
چونکە بێگانەی زۆرزان
لەپڕ لێی دێتە مەیدان
هەر بەبێگار ئەیکوژێ
خوێنی لەشی ئەمژێ
دەغڵودانی ئەفڕێنێ
ئەیبا خۆی پێ ئەژێنێ
بام ئەو هۆزەش ڕیسوا بێ
هیچ بەتەنگەوە نابێ
ئینجا هەتا بمێنم
تێ ئەکۆشم ئەخوێنم
دوا ڕۆژ وەک ڕۆڵەی دڵسۆز
ئەبمە پشتیوانی هۆز
بۆ سەربەستی کوردستان
بەختی ئەکەم ماڵ و گیان

گوڵی سەربەستی(١)

سلێمانی ١٩٤٨/١٠/٣٠

گوڵێک شیرینتر له خونچەی بەهار
نازکتر، جوانتر، له شەوبۆی نازدار
گەشتر له دیدەی وەنەوشەی نزار
گوڵێکه ناوی گوڵی سەربەستی
مەردە ئەو گەلەی بگاتە دەستی
گوڵی سەربەستی ئەی هێزی گیانم
ڕۆشنکەرەوەی ڕێگەی ژیانم
تۆم نەبێ! من خۆم بەهیچ نازانم

تۆم نەبی هەرگیز ناحەسێمەوە
بێ بۆنی خۆشت نابووژێمەوە
بام تەنیا هەر تۆ شاگوڵی من بی
سەرچاوەی سۆزی بەکوڵی من بی
تۆ، تاقە یاری پڕ دڵی من بی
شیعرت پیا هەڵدەم بەزوبانی خۆم
بڵێم دەمێکە بەدڵ شەیدای تۆم
بۆچی؟ ڕەنگی تۆ وەکو خوێن سوورە
هەر هۆزێ کە تۆی تیابێ جەسوورە
وڵات بەبۆنت زۆر پشت ئەستوورە
دیارە تەلیسمی بەرزی ژیانی
گەلێک کێش ئەکەی بۆ کامەرانی
بەڵام نرخی تۆ ئێجگار گرانە
کڕیارت کوشتە و جێگەی زیندانە
بۆ تۆ من خوێنی خۆم لا هەرزانە
سەرم بەخت ئەکەم تۆی پێ ئەسێنم
کە تۆم دەسکەوتی سەربەرز ئەنوێنم
یاران ببینن ئەم کەژ و دەشتە
ئەم لالەزارە کە وەک بەهەشتە
حەیفە وڵاتمان کە جێگەی گەشتە
ئەو گوڵە خونچەی تیا نەکاتەوە
کوردیش گرەوی خۆی ناباتەوە(٢)

....

(١) ئەم هەڵبەستە مامۆستای خوالێخۆشبوو هونەرمەند تایەر تۆفیق لە ئێستگەی کوردی بەغا تۆماری کردووە. ناوبراو هەروەها هەموو هەڵبەستی گۆرانییەکانی خۆی کۆکردۆتەوە و لەژێر ناوی گوڵی سەربەستیدا لە چاپی داوە.

(٢) هونەرمەند و دەنگ خۆشی خەڵکی سلێمانی عەبدولقادر حوسێن کە ناسراوە بەکاک قادری حاجی حوسێنی نانەوا لە ئاهەنگەکانی نەورۆزی شاری سلێمانی ساڵانی ١٩٥٨دا بەگۆرانی ئەم هەڵبەستەی ئەوت لە شوێنە گشتییەکان. (مەحموود)

بەشوێن سامان

١٩٥٠/٩/٢

ئەی درهەم و ئەی دینار
تاقانەی کۆشک و تەلار
هێزی بەردڵی هەژار
شەمامەی یار و ئەغیار
هەڵسووڕانی ئیش و کار
لە خۆتان دێ بێ ئازار
شیرینی ئێوەی نازدار
کێوی دێنێتە ژێر بار
من ناڵێم دووسەد هەزار
بەڵام دیناری شینکار
کە ڕووی تێ کردی یەکجار
ئەتبا دیارە و دیار
ئینسانێکی نالەبار
هیچ نەزان و بێ دەمار
هەروەک ئەفەندی ناوشار
بۆت ئەکا بەخوێندەوار
هەر پارەیە بێ شومار
ئەیبەخشن میر و توجار
بۆ ژیانی بێ غوبار
قەڵایەکە پڕ نیگار
دوژمنێکی هەرزەکار
کە ژینت لێ بکا تار
بۆی بەرە وەکو سەردار
ئیتر ئەژیت بەختیار
ئەی دەوڵەمەندی ناودار
پێی ڕابوێرە بەویقار
بەڵام وریابە جار جار

لای خوا نەتکا شەرمەزار
ئەی گەنجی لە گیان بێزار
ژێر بە و بەهۆش و بەکار
پارەی خزم و کەس و کار
نەتبا بۆ کۆڕی قومار
ئەی (بەختیار)ی لاسار
لای زۆربەی خاوەن ئەفکار
ئەمڕۆ پاوەن و دۆلار
بوونە سەرچاوەی ئەسرار

ئەی فیداکارانی میللەت[(١)]

ئەی فیداکارانی میللەت، شێر مەردانی وڵات
ئەی ڕەئیسانی دیانەت، صاحێبی صەوم و صەلات
بۆ نیشاری بێ وجوودە لیرەو ڕوپیە و مەنات
(ڕوو لە خواکەین بۆ [مەلیک] داویە لەدەس زیللەت نەجات)[(٢)]
(کەس نەبێ چاوی لە ڕوتبەی، خزمەتی کەین بێ خەڵات)

**

تاکو دوێنێ بوو لە مەیدانا ئەتان وت ئێمە جووین
سەیری ئەمڕۆ کەن هەموو سەربەست و صاحێب ئابڕووین
وا لە بادەی یەکیەتی سەرمەستی فیکری هات و هووین
(گشت فیداکاری [ئەو]ە ئێستاکە وا سەربەست کە بووین)
(ناوی تەئریخی لەجێی ڕوتبەی فەریقی بێ لەلات)

**

گەر نەکەین ئیسپاتی مەوجوودییەت ئەمڕۆ ئێمە چین
پشتیوانێکمان هەیە وەک کێوی ئاسن وا مەتین
من کە فەردێکم لە کورد بڕوا بکەن ئەی موسلیمین
(خزمەتی میللەت لەلام فەرزە بەتەصدیق و یەقین)
(نەک بەدەم، یاخۆ زوبان، بیللاهی وامە تا مەمات)

**

خاکی کوردستان مەحەلی عیلم و دارولفەن ئەبێ
مەوقیعی ئەهلی کەمال و بۆ هونەر مەسکەن ئەبێ

هەرچی وێرانێکی تیایە هەروەکوو گوڵشەن ئەبێ
(سەد شوکر شوعلەی چراخان ڕۆژ بەڕۆژ ڕەوشەن ئەبێ)
(بەرقەرار و پایەدار بێ صاحێبی شەوق و حەیات)

**

عیبرەت و دەرسە لەلای ئەهلی نەظەر وەزعی زەمەن
دەرنەچن بۆ عەسری کۆن، لەم وەختەدا هەوڵێ بدەن
دەست لە مل یەکتر بکەن بۆ حیفظی گوڵزاری وەتەن
(دیم نموونەی میللەتی غەیرە کە چۆن خزمەت ئەکەن)
(ضابطان و کاپیتان هەروەک نەفەر پۆل پۆل ئەهات)

**

ئیتتیحادێکمان ئەبێ بێ شوبهەیە بێ ڕەیب و شەک
میر و ئاغا فەرقی نامێنێ لەگەڵ خەڕڕات و لەک
سەیری کەن چۆن ئەجنەبی حوکمی گەیاندە سەر فەلەک
(بۆ تەرەققی موڵک و میللەت جانفیدا بوون یەک بەیەک)
(ئیتتحادە، یەکیەتی ئینسان ئەباتە ڕۆژهەڵات)

**

(فایق) ئەمڕۆ گەرچی عالەم پڕ لە ئاشووبە و فیتەن
حەزئەکەم دایم لە ڕێی خاک و وەتەندا جان و تەن
کوللی یەکیان پەنجەبازی کا لەگەڵ موڵکی خوتەن
(مەقصەدی زاتیم نییە غەیری وەتەن ئیللا وەتەن)
(چون فیدایی میللەتە (وافی) بەتەحقیق و ثەبات)

....

(١) ئەم پێنج خشتەکی بەختیارە لەسەر پارچە شیعرێکی مستەفا ئەفەندی کوڕی مەلا عەلی عیرفان کە سەردەمێ کاتبی دایرەی (ڕێژی) بووە و نازناوی شیعری (وافی)یە، لە ژمارە ١١ی ڕۆژی ١٩٢٣/١١/٢٩ی ڕۆژنامەی ئومێدی ئیستقیلالدا بەناوی فایقەوە بڵاوکراوەتەوە، بەڵام مامۆستا نەجمەدین مەلا لە لاپەڕە ٢٤٠-٢٤١ی کەشکۆڵی ژمارە ٣ی (مینای شکستە)دا بەناوی زێوەرەوە نووسیویەتەوە. من خۆم لە بەختیارم بیستووە کە هی خۆیەتی و ئەم قسەیەم لەلاپەڕە ١٦٢-١٦٣ لە کەشکۆڵی (شەنگ -ژمارە ٢)دا تۆمار کردووە، پاشانیش کە نەجمەدین مەلا دیوانێکی زێوەری لەچاپ داوە ئەم پارچە شیعرەی تیا بڵاو نەکردۆتەوە.

(٢) ئەم نیوە بەیتە لە ڕۆژنامەکەدا بەم جۆرەیە: (ڕۆح فیداکەن بۆ وەتەن، بۆ حوکمڕانی ذی ثەبات). مەبەست لە (مەلیک) شێخ مەحموودی حەفیدە.

فرۆکە(١)

سلێمانی، بەهاری ١٩٢٤

دێوێکە گیانی تیا نییە ئەکشێ بەچەشنی مار
بێ دەست و قاچ و خوێنە، بەبێ گۆشت و بێ دەمار
ناو جەرگی پڕ لە ئاگرە، هەردەم کە دێتە ئیش
خۆراکی ئاوە، بێ دەم و دان، بێ سمێڵ و ڕیش
هەرچەندە بێ پەڕە کە لەگەڵ کەوتە ئاسمان
شەش ڕۆژە ڕێگە زوو ئەبڕێ، ناگرێ وچان
ناڵین و گرمەگرمی لە هەستان و ڕۆینا
هەورە بروسکەیێکە بەسەر گیانی دوژمنا
ئەم دێوە گەورە بەچکەیی زانینە ئەی هەژار
زانینە دێو لە ئاسن ئەکا، باڵەکەی لە دار
زانینە گیان ئەخاتە لەشی دار و بەردەوە
زانینە زێڕ و زیو کە دەرێنێ لە هەردەوە
زانینە شاخی گەورە وەکوو لۆکە شڕ دەکا
زانینە جەرگی شەو کە بەڕووناکی پڕ ئەکا
دەریا کە بوو بەڕێگەیی ڕۆژ و شەوی هەموو
زانین نەبێ کە هێزی ئەوەی بێ، مەگەر چ بوو ؟!
زانستییە چرایە، وەکوو زێڕی باخەڵە
گیانی وڵاتە بۆ سەر و گوێی دوژمنی پەڵە

....

(١) کاک حەمەبۆر لە دەسنووسەکەی لای خۆیا لەسەر ئەم پارچە شیعرەی نووسیوە: ئەم هەڵبەستە کە لە لاپەڕە ٢٦١ی کەشکۆڵی (میناى شکستە)ی نەجمەدین مەلادا نووسراوەتەوە و ئەویش لە ژمارە ٤٦ی ڕۆژی ١٦ی کانوونی یەکەمی ١٩٢٦ی ڕۆژنامەی (ژیان)ی وەرگرتووە، مامۆستا نەجمەدین مەلا لەبارەیەوە نووسیویە: «زێوەر ئەفەندی بەناوی محەمەد فایقی کوڕیەوە قەیدی کردووە»، بەڵام من لە خودی بەختیارم بیستووە کە هیی خۆیەتی و بەهەڵە دراوەتە پاڵ باوکی.

بەخێرهاتنی مەندووبی سامی(١)

یاخوا بەخێر بێ مەندووبی سامی
(سێر هانری دووبس) زاتی گیرامی
فەخرە بۆ کوردان ئەم زیارەتە
باعیسی نەجات لە ئەسارەتە
ئەمرۆیە جەژنە کە ذاتێکی وا
تەشریف ئەهێنێ بۆ وڵاتێکی وا
گەورە و بچووکمان بەم هاتوچۆیە
زۆر پێی مەسرورە باخوسووس کۆیە
تەرەقی ئەکا موڵکی کوردستان
لە سایەی عەزم و هیممەتی ئەوان
بژی دوڵەتی بەریتانیا
هەر بەرقەرار بێ لە داری دونیا
تەرەقیی ئێمە بەدەست ئەوانە
سا خوا نەجات بێ، وەقتی ژیانە
ئێمە مناڵین، بیرمان وەهایە
ئەپارێینەوە بۆ ئا ئەم غایە

....

(١) کاک حەمەبۆر لە دەسنووسەکەیا لەبارەی ئەم پارچە شیعرەوە نووسیویە: «لە خودی بەختیارم بیستووە ئەم هەڵبەستە هیی خۆیەتی». بەڵام لە لاپەڕە ١٨٦ی کەشکۆڵی (نووسراوی پەرێشان)دا نووسراوە: لە ژمارە ٦ی ١٩٢٥/٥/٢٩ی گۆڤاری (دیاریی کوردستان)دا بڵاوکراوەتەوە و نووسراوە: لە طەرەفی هەیئەتی تەعلیمیەوەیە (واتە هیی زێوەر ئەفەندییە)، بەڵام لام وایە ئەوی پایەی ئەم دەربڕینانە لە لایەنی زمانییەوە سەرنج بدات تێ ئەگات هیی زێوەر ئەفەندی نییە. بەختیاریش وتی: زۆر بەخێرایی دامنا».

مام هۆمەری چەرچی

مام هۆمەر کە چەرچێتی ئیشی بوو، وردەواڵای ئەفرۆشت. لەپاش چەند ساڵێ دەوڵەمەند بوو، ڕێگای کاسبی گرت. بەفیکری خۆی لەو شتانەی کە قازانجی لێ دەکا، چەند بارێکی ڕێکخست و ڕووی کردە شار. لەناو شارا تووشی بەقاڵێک بوو پێی وت:

بەقاڵ (ب): ئەرێ هۆمەر تەشریفت لە کوێ بوویت؟ دمێکە دیارنیت؟!

هۆمەر (ﻫ): چیت عەرز بکەم، چەند وەقتێکە بۆ کاسبی چوومە ناو وڵاتی خۆم بۆ کڕینی بەعزێ ئەشیای نایاب.

ب: عەجەبەن ئەو شتە نایابانە چین؟ بزانم لەسەر مۆدەن؟

ﻫ: ئەوانەی کە باون چین و ناویان چییە؟

ب: ئەمڕۆ لەم وڵاتەدا دەسەسڕی گوڵ گوڵی، عەینەکی دومانلی، باستۆنی ڕەوغەنلی، لاپچین و قۆندەرەی فەڕەنسە و ئەنواعی شتی تر باون.

ﻫ: بەخوا من لە منداڵیما ئەمانەم نەبیستووە، عادەتی ئێمە نەبووە، ئەوانەی بڵێیت کوردەوارییە هانیومە.

ب: ئەوانە چین؟

ﻫ: تەپڵە و کڵاش و فەرەنجی هەورامان، پەستەکی بانە، شاڵی جزیرە و بۆتان، ڕانک و چۆغەی خۆشناو، زرکاڵی ڕەواندز و هەندێ جاوی ئەو ڕیسە.

ب: مام هۆمەر عەقڵت بێ ئێستاکە فێست و چاکەت و پانتۆڵ، قۆندەرەی بیلاد، قاپووتی تریکۆ، عەبای شان سورمە، سەڵتەی چۆغە، کەوای تاقەی سهولی، گorوونی کلەهارە - باون!

ب: ئەی لە خواردەمەنیدا چیت هانیوە؟

ﻫ: مێوژە مام برایمە، گوێزی هەورامان، باسووق و سجووقی شارباژێڕ، ناسکە هەرمێی وەراز و گردەزبێر، سێ چوار جاغ تووتنی بێشمە و شاور و ئەبینی دوو سێ مەشکاڵە گەزۆشم هانیوە.

ب: تۆ ئەڵێی دنیات نەدیوە، ئێستاکە چیقۆڵانە، فندق و بستە، نوقڵی بۆمبا، حەلەویاتی ئەوروپا، سیکارەی بلاک کات ڕاوەستابێ کێ ئەمانە لە تۆ دەکڕێ، بۆ دۆستایەتی پێت ئەڵێم لە کوێ هێناوتە بیبەرەوە ئەو جێیە، هەتا مناڵان شوێنت نەکەوتوون بڵێن مام هۆمەر شێت بووە!

مام هۆمەر کە ئەم قسانەی بیست و لە ئەحواڵی مەملەکەت گەیشت بەدڵێکی مەحزوونەوە وتی:

ڕووئەکەمە ناو دێهات و عەشائیر، چونکە شار وەک جاران نەماوە بەڵکو لەوێدا ساغی بکەمەوە.

بەقاڵەکە وتی: قوڕبەسەر عەقڵت، هەر ماڵە کوێخایەک بچی، لەهەر سەرکۆمارێ دابەزیت، زیڕەی سەماوەرەکەی، ئاڵوواڵای خێزانەکەی سەرسامت ئەکات. مام هۆمەر کە وای زانی وتی (كل شيء يرجع الى أصله) ئەوا من ئەڕۆمەوە بۆ جێگای خۆم، ئێوەش لەپاش ئیفلاس چاک ئەبن ئەوسا شتەکانی من قیمەت ئەکا.

فایق زێوەر

ڕۆژنامەی ژیان ژمارە ٤٧ ساڵی ١٩٢٦

شەرەف

بێکەس و بەختیار زێوەر

کردوویانە بەکوردی

وشەیەکە گەلێ تیرە لە ئادەمیزاد هاواری پێوە ئەکا، بەڵام گەلێکیان لە مانا ڕاستەقینەکەی ئاگادارنین، دەستەیەکیان لایان وایە شەرەف ئەوەتا لە دروستکردنی کۆشک، بڵند کردنەوەی خانوو، ڕازاندنەوەی دیوار، ژووری نۆکەری و دەسوپێوەند، پەیاکردنی ئەسپ و سواربوونی گالیسکەیە.

دەستەیەکی تریان لایان وایە شەرەف ئەوەتا لە لەبەرکردنی جلی نایاب و خۆڕازاندنەوە بەخشڵ و زێڕە، کە داڕژابێ بەبەردی وەکو ئەڵماس و یاقوت و زەمروت و وێنەی ئەمانە. دەستەیەکیان وا دێت بەبیریانا کە شەرەف ئەوەتا لە دەستکەوتنی هەندێ لەقەب وەکو بەگ و پاشا یاخو لەو مەدالیانەدا کە پێی ئەڵێن نیشان و بەو ناوە زل زلانەوە کە هەیانە وەکو یەکەم لە فلان پۆل، دووەم لە فلان پلە جا چاوت پێ ئەکەوێ گەلێ پیاو ماڵی هاوڕێی خۆی تالان ئەکا، یا ماڵی خزم و نەتەوەی یا هی هۆزەکەی و هاوڵاتییەکانی ئەدزێ، بۆ ئەوەی بەم ماڵە حەرامە کە چنگی کەوتووە کۆشکێک دروست بکا، یا خانوویەک بڵند بکاتەوە یا ماڵێک بڕازێنێتەوە کە دەوروپشتی بەنۆکەر وە پاسەوانی بۆ دابنێ لە خزمەتکار، وەوا تێ ئەگات بەوە گەورەیی و شانازی پێوەبکا بەسەر هاوڕێکانیا، وە وا دێت بەبیریا کە گەیشتووەتە پایەیەک کەس نایگاتێ، خۆی بەم ئەحواڵەی خۆی ئەڵێت (شەرەفدار) وەلای وایە گەیشتۆتە مانا ڕاستییەکەی. هەندێکی تریش هەیە شەونوخنی ئەکێشێ و ڕۆژگار ئەبڕێت بۆ دۆزینەوەی هۆیەک بۆ ئەوەی لقێک لەو لقانەی دەس بکەوێ، یا مەدالیایەکی چنگ بکەوێ، یا بەرگێکی ڕەنگاوڕەنگ، ئیتر ئەو هۆیانەی هەموو بەلاوە پەسەندە هەرچییەک ئەبێ ببێ، با نیشتمانەکەشی پێ وێران بێ، یا هۆزەکەی پێ زەبوون ببێ، یا هاوڵاتییەکانی پێ پارچە پارچە ببێ لای وایە ئیتر گەیشتۆتە (هەرە چڵی بەرزی شەرەف).

ئێمە ئەبینین ئەم خەیاڵاتانە هەمووی لەجێی ڕاستی جێگیربووە لە مێشکی گەلێ کەسدا بەڵام لامان وایە چاوی ڕاستی کوێر نەبووە لە عاستیان، ئەوان خۆیان کوێر کردووە بۆ بەجێهێنانی ئامانجیان و لەڕێی ڕاستی لایان داوە.

چی پێ ئەگات و بەچی ئەبێ ئەوەی شانازی بەکۆشک و نۆکەر و کارەکەرەکانیەوە ئەکا؟ ئایا پێ نازانێ ئەگەر بێت و زیاتریش لەوەی چنگ بکەوێ کە بەبیریا دێت خۆی هیچ سوودێکی لە کەمال وەرنەگرتووە، وە ئەو هەموو شتانە کە پەیای کردووە بەخوێش و بێگانەوە دوورە لێی وە هیچی پێ نابڕێت لەو دەردەسەرییە زیاتر کە بۆی کێشاوە، ئایا نابینێ ئەوانەی گەیشتوونە ئەو پایە و بڵندتر بوونەوە، چەپگەرد هەمووی لە چنگ دەرهێناون، هەر ئەوەیان بۆ ماوەتەوە بەو خووڕەوشت و سەروسیمایەوە کە بوویان، ئەگەر لە کەماڵی ئینسانی بێ بەهرەبووبن چونەتە ڕیزی دەستەی بێ ڕێزەوە لە هیچ دڵ و دەروونێکا جێگایان نەماوەتەوە.

چی پێ ئەبڕێ ئەو کەسەی شانازی بەخشڵ و جلەکەیەوە ئەکات، ئەگەر ئەوانەی لەبەر دابکەندیت و بەڕووتی بمێنێتەوە ئەگەر خۆی خاوەنی کردەوەی بەرزی بەنرخ و خاوەنی جوانی پێگەیشتن نەبێ، ئاخۆ سوالْکەرە ڕووت و قوتەکان لە ڕیز یەکانین؟ ئایا پێ نازانێ ئەو کەسەی دڵخۆشی خۆی ئەداتەوە بەخۆهەڵکێشان، هەمیشە لەگەڵ تیاترۆ و ئافرەتی خراپا لە کۆڕێکا دێن و دەچن؟ چی پێ ئەبڕێت ئەوەی بەڕوتبەکەی ئەنازێ و بەمەدالیاکەی بایی بووە، ئەگەر لەپێش ئەوەدا بگاتە ئەو مەدالیەیەوە بڵند بێتەوە بۆ ئەو ڕوتبەیە، لەسەر ئەحوالێک نەبووبێ، بەگەورە زانرابێ، یا پێگەیشتێکی نەبووبێ بەگەورە ژمێررابێ، ڕەنگە لێی دابکەنرێت ئەچێتەوە دۆخی ڕسوایی جارانی؟ گریمان بەو لەقەب و نشانەی کە هەیەتی لای هەندێ نادان حورمەتی بگیرێ، ئایا ئەو حورمەتە لەبەر لەقەبەکەیە یا لەبەر خودی خۆیەتی؟ کەوابوو دیارە ئەمە وێنەیەکی ئاشکرایە کە هیچ دەخلێکی بەسەر نەفسی خۆیەوە نییە.

بەڵێ ئەو لەقەبە بەنرخانە ئەوەندە هەیە بەڕادەیەک سەری پیاو بڵند بکاتەوە، کاتێ لەپێشەوە ئیشێکی کردبێ کە هەموو کەس گەواهی بۆ بدا کە بە ئەو ئیشەی شەرەفدارە. وە ئەو لەقەبە بەڵگەی ئەو ئیشە بەشەرەفە بێت، بەپێچەوانەی ئەوەش تووشی شکاندن و بەدناوی ئەبێ ئەگەر پێشەکی ئیشێکی کردبێ خەڵکی بەناشرینی بژمێرن، جا ئەو مەدالیایەیە یا ئەو لەقەبە ئەبێتە سەر ڕوشتە بۆ ئەوەی خاوەنەکەی چی دەسکەوتووە یا ئەبێتە نیشان بۆ ئەوەی چ خراپەیێکی لێ ڕوودراوە.

سەرنج دە و وردبەرەوە ئەو عوسمانی غازییەی کە دوشمنەکانی ناویان نا بەشێری شەڕکەر گەیشتە ڕوتبەی لەقەبی پێ بەخشراو چووە پایەیەکی بڵند لەناو دەستەی پیاوە گەورەکانی حکومەتەکە، پاش ئەوەی گیانی خۆی هاویشتە گێژاوی مردنەوە بۆ پاسی هۆزەکەی وە هەوڵی دا بۆ بڵندکردنەوەی ئایینی خۆی، بەڕەنگێک کە دۆست و دوژمنی خۆی دانیان پیانا (هەندێکیش لە پیاوە گەورەکان لەناو ئیسلاما لەقەبی بەرز و نایابیان پێ بەخشراوە، لەبری ئەو ئیشانە کە کردوویانە بۆ پێشڕەوی سوپای دوژمنەکانیان، تاکو ئەو حکومەتە بێگانەیان لە وڵاتەکەیانا جێگیر کردووە، ئێستاش زۆری موسڵمانان هەوڵ ئەدەن و کۆشش ئەکەن بۆ ئەوەی شتێک بدۆزنەوە و دەریان پەڕێنن و لەو حاڵە ڕزگاربن.

جا ئەو جێ نیشانە لە کوێ کە بەسنگی عوسمان پاشای غازییەوە بوو لەگەڵ ئەو جێ نیشانەی کە بەسنگی ئەو تەفرە دراوانەوەیە، وا ئەزانم بەتەماشاکردنێکی ئەم دوو جێیە لێت ئاشکرا ئەبێ کە نیشانی شەرەفدار ئەبێ بەو فرمانە بەرزەوە کە بەڵگەیە بۆ ئەو، وەبێ نرخیش ئەبێ بەبێ نرخی ئەو فرمانە، چە شتێک ئەو گومرایانەی لەخۆبایی کردووە؟ ئایا نازانن ئەو بەرگانەی خەت خەت و خاڵ خاڵ کراون بەخوێن و ڕەنگاوڕەنگ کراون بەجوانمەردی، ئەوەیە ناوی چاکی پاراستووە بۆ خاوەنەکەی و نابڕێتەوە، وە شوێنێکی گەورەی دروست کردووە کە لەناو ناچێ؟ ئەوانەی لە ڕێی هەوڵ و کۆششێ کە بۆ بڵندی هۆزەکەیان داوە لە خوێنی خۆیانا تلاونەتەوە، ئەوانەن کە باسیان کرا بەترس و سەماوە گوێیان لێ ئەگیرێ. وە لە هەموو دڵێکا پایە بڵندییان جێگیربووە، ئایا نەیان بیستووە ئەوانەی مردوون لە کون و قوژبنی زیندانا وە ژیانیان کۆتایی هاتووە لە تاریکی بەندیخانەدا لە پێناوی حەقێکی داگیرکراو، یا بۆ پاراستنی گەورەییێک بووبێت ئەوانەن ناویان بڵند بۆتەوە و گەیشتوونەتە ئاسمان و ناویان بەسەر گشت

ناوێکا بەرزبۆتەوە.

وا ئەزانم ئەوانەی کە لە ژووری کۆشکی بڵندیانا بوون و تەماشای باخ و بێستانەکانیان ئەکرد و ئەیانڕوانیە خەڵکی لەسەربانی کۆشکە بەرزەکانیانەوە، ژیانی خۆیان ڕائەبوارد بەخۆشی دەستکەوتنیانەوە باسیان کۆتایی هات، وە لە ژیانیانا هیچیان دەس نەکەوت تەنیا ئەوە نەبێ کە لە چوار دیواری ماڵەکەیانا بوویانە. هیچ جیاوازییێکی ئەوتۆی نییە لەگەڵ ئەوانا، ئەوانەش کە جلەوی ناز و نیعمەتیان ڕائەکێشا و جلی ئاوریشم و دیبایان پەیا ئەکرد هەموو ڕۆیشتن بەخۆیان و جلیانەوە، پاشەوپاش چوونەوە بۆ ئەو جێیەی کە لێی هاتبوون. نازانرێت کەی هاتوونە سەر ئەم زەمینە و کەی کۆچیان لێ کردووە.

ئایا بیستراوە کەسێک ناو ببرێت لەناو خەڵقا و بڵێن ئەمە نیشانێکی وای وەرگرتووە و گەیشتۆتە پلەیەکی بەرز؟ نا: بەڵام ئەڵێن تێگەیی و ئیشی کرد، بەخشی و لەناو برد، بڵندی کردەوە وا داینا، تێ کۆشا و بەرهەڵستی کرد، لەناو برد و هێشتیەوە لەگەڵ ئەو ئیشانەی کە هاوتایی ئەمانە بکات و شوێنی بمێنێ، ئەگەر باسی ئەسکەندەری گەورە بکرێت ئاخۆ بەدڵا دێت کە کۆشکی بووە یا نا؟ چە شتێک هەیە بگەڕێت بۆ کردەوەی ناپلیۆنی یەکەم لە شوێنی ئەو کۆشکەی کە تیا دائەنیشێت یا لەو جلە شڕوشیتاڵانەدا کە لەبەری ئەکرد، ئایا گەورەکانی دنیا بەخانووکردن و خۆڕازاندنەوە و ناز و نیعمەت گەیشتوونەتە پایەی بڵندی شەرەف یاخو بەگەورەیی وڵات داگیرکردن و سەرکەوتن و زەبر و زەنگ چنگیان کەوتووە؟ هەندێک بەخەو خۆش تەفرەی خواردووە و بایی بوون بەخەیاڵات، وەدەست درێژیان کردووە لە ئیشی نیشتمانەکەیانا، ئەو شەرەف و گەورەییە بڵندەی کە بوویەتی فرۆشتوویانە بەو ناو و ناتۆرانەی کە بۆ هیچ دانەنراون وە وا تێگەیشتوون ئەگەرچی دڵیان باوەڕی پێ نەکردووە کە گەیشتوونەتە شەرەف و گەورەیی لەپاش ئەمە کە زانیویانە ئەو ڕوتبە و نیشانانە لە سنووری خۆی تێپەڕیوە وە چنگ ناکەس کەوتووە. ئەگەر ئەوانە بێن و گوێ بگرن لەوەی کە بەدڵیانا دێت و لەو سەرزەنشتانەی دڵیان پێیان ئەکات و چاو بگێڕن و بەچواردەوری خۆیانا و تەماشای ئەوانە بکەن کە دەوری داون، ئەوسا ئەزانن لەپێشترین جێ سووکترین شوێنی بەدناویان، وە خۆیان هەست ئەکەن کە لە مەعنای شەرەف بەهەڵەچوون، وە تێ ئەگەن لە ڕێی ڕاست لایان داوە و دوورکەتوونەتەوە ئەگەر پێ بزانن وڵاتەکەیان تووشی چە چورتمێکی گەورەبووە، وە چە بەندگی و شورەیییەک ئاڵاوەتە نەتەوەکانیانەوە، بەرگە ڕەنگاوڕەنگ و مەدالیاکانیان. تووڕ ئەدا و بەرگی ڕەشیان ئەپۆشی و بەکۆمەک لەسەرخۆ ئەگەڕان بۆ دۆزینەوەی شەرەفی ڕاستەقینە.

شەرەف ڕاستییەکە ئاشکرا و دیارە کە ئایین نشانی داوە و بیری زانایانی زەمین سنووری بۆ داناوە، ڕەوانییە هیچ کەس لە ئادەمیزاد دوودڵ بێ لە تێگەیشتن (مەگەر ئەوە نەبێ کە یەزدان دڵی ڕەش کردبێ و پەردەی تاریکی بەسەر چاویا کێشابێ).

شەرەف جوانی پیاوە، هەموو لێی ورد ئەبێتەوە، بیر و خواهشی دڵان ڕووی تێ ئەکا، جوانییەکە وێنەی لەبەر چاو و دڵان خۆشەویستە، ڕووناکی ئەو جوانییەش ئیشێکە کە خاوەنەکەی بیکا و شوێنێکی جوانی بێ لەناو هۆزەکەیا، یا لەناو نەتەوەی هۆزەکەیا، یا تێکڕا لەناو گشت ئادەمیزادا وەکو ڕزگارکردن

له جورتم، یا دەرخستن و لابردنی نەزانی، یا وریاکردنەوە بۆ داواکردنی حەقێکی داگیر کرابێ، یا وریا کردنەوە لە هەڵئەنگوتن، یا بێدارکردنەوە لە بێ هۆشی، یا ڕێ نیشاندان بۆ چاکەیێکی گشتی، یا پاراستن لە خراپەیەک دڵتەنگی لەدوا بێ، یا لەناوبردنی کردەوەی ناشرین یا بیر ڕووناک کردنەوە، یا هێنانە بەرهەمی یەک قسەیی و تازەکردنەوەی دۆستایەتی، یا سەندنەوەی هێزێک و ڕزگارکردنی لە بێ دەستەڵاتی، یا هاندان بۆ ئازاییەک. کەوابوو کەسێک ئەگەر ئیشێکی کرد و شوێنێکی بوو لەوانەی کە وتمان ئەوە (شەریف)ە بام لەناو زنج و ژێر گەڵادارا دانیشتبێ و جلەکۆن و خەرقە شڕی لەبەرا بێ و سەوزایی دەشت و خواردەمەنی بێت و شەو لەسەر گڵی هەژاری ڕۆژ بکاتەوە و بەرد بکا بەسەرین و سەر بەهەموو دۆڵێکا بکا، وە هاتوچۆ بکا لە بەرزایی و نشێویدا، ئەمە خشڵێکی هەیە لە کردەی خۆی، جوانییەکی هەیە لە پێگەیشتن، ڕەونەقێکی هەیە لە کەمالی، ڕووناکییەکی هەیە لە تێکۆشینی، ئەوانەی هۆشیان لێ گوم بوبێ و دڵیان پەرێشان بی ڕووی تێ ئەکەن، خاوەنی بیری ورد ئەیانناسن و ڕوویان لێ وەرناگێڕن کۆمەڵێ دڵانی پاک و ئاوارە دەورەیان لێ ئەدەن و لێیان جیا نابنەوە، لەو گیانەی کۆشکی بڵند و ژووری ڕەنگاوڕەنگ دیمەنی جوان جوان و جوانی پڕ لە ڕووناکی و پرشنگی درەخشانی هەیە، وشەی پیرۆزی ڕوو لەو ئەکا ئیشی جوانیشی بڵندی ئەکاتەوە بۆ بەرزترین بەرزی، ژیانێکی پیرۆزی هەیە لە وڵاتا وە شکۆهێکی درەخشانی هەیە لە چاوی گەردوونا (ئەوانەی کە تێ ئەکۆشن با بۆ شتی وا تێ بکۆشن).

بەڵێ زۆر جار قسەی ناشرین و سەرزەنشت ڕووی تێ ئەکا لەلایەن ئەوانەی کە دڵ و دەروونیان پیسە، پلار و توانجی تێ ئەگرن و لۆمەی ئەکەن، خونچەی کردار و گوڕکەی درەختی باخەکەی لەبەر چاویان جوان نانوێنێ، چونکە لە تێگەیشتنی ئەوانەی دوورە و عەجائبە لەلایان لەبەر ئەوەی هێندە بەسەر ئەو شتە ناشرینانەدا کەوتوون کە خۆیان بەشەرەفی ئەژمێرن و بەگەورەیی ئەزانن، ئێمەش باسمان کرد کە چۆن ئایین ئاشکرای کردووە لەگەڵ بیری تێگەیشتووان، ئەوانە وەکو قالۆنچە وانە کە لە بۆنی گوڵ ڕائەکا و ئەچێتە ناو شتی بۆگەنەوە، هیچ بەدووری مەزانە ئەوانەی کە کرداریان جوان نییە گاڵتە بکەن بەزانای ئیشکەر، یا بیەوێت زیانی پێ بگەیێنی ئەوەی کە هیچ کەس نایناسێ، بەڵام گاڵتە بەخۆیان ئەکەن وە زیان لە سوودی خۆیان ئەدەن گەردوون ئەوەندە ماوەیان نادات لەو کوێرەوەرییەدا کە تێی کەوتوون بگرە خۆشیان خۆیان ناگرن ئەگەر میوەی کرداری هاتەبەر بەکۆمەڵ ڕائەکەن بۆ چنینی وە بەشی ئەوەشی لێ ئەدەن کە زیانی پێ گەیاندووە، ئیتر هیچمان لە بارا نامێنێ مەگەر هەر سوپاسی ئەوە بکەن کە ئەو درەختەی ناشتووە و چاودێری بەرەکەی کردووە، هەرچەندە لەوان خوارتر بێ لەو شتە پڕوپووچانەدا کە نرخی نییە لای پیاوی تێگەیشتوو جا لە تۆڵەی ئەو ئیشە خراپانەدا کە کردوویانە هیچیمان بۆ نامێنێتەوە تەنیا ئەوەنەبێ کە لە کردەی خۆیان پەشیمان ببنەوە وە خەمی خراپی خۆیان بخۆن و دڵتەنگ بن بەدڵ کاتێ بەخراپی خۆیان بزانن وە بەتەواوی لە کەموکورتی خۆیان بگەن.

ئە ئەوها چاودێری یەزدانی پاک ئەم گەورەییە ئەبەخشێ بەخاوەنی ئیشی پیرۆز هەتا زیندوو بێ، کاتێ کە ڕۆژی ژیانی لە ئاسۆی ئەم گێتییەوە گوم بوو، ئەو پرشنگی ڕووناکییەی ناشارێتەوە کە سارێژی

کردووە بەسەر ئەستێرەی ڕێ نیشاندەر و مانگی شەوی چواردەدا، بەڵێ ئەمرێت و ئەچێتە ژێر پەردەی نەمانەوە بە لەش بەڵام هەمیشە لە دڵانا ئەمێنن وە بەزمان باسی ئەکرێ زیندووە لای خوا خواردەمەنی ئەدرێتێ ژیانی ئەو شیرینترین ژیانە (وە ئەبێ ئادەمیزاد بۆ ئەم جۆرە فرمانانە هەوڵ بدا و تێ بکۆشێ).

* لە گۆڤاری (عروة الوثاق)ی جەمالەددینی ئەفغانی و شێخ عەبدەوە وەرگێڕراوە.

کورتە چیرۆک

شەوێک لەسەر لوتکەی ئەڤەرست

شەوە تۆفەکەی ١٥/١٢/١٩٤٤ز لە ماڵەوە بۆ خۆم بەتەنیا دانشتبووم قۆریەکەم دەم کردبوو پەیتا پەیتا چام ئەخواردەوە پاش چا خواردنەوە دەستم دایە کتێبێک وە لەبەر چراکە دەستم کرد بەخوێندنەوە، لە خوێندنەوەش تاقەتم چوو، کتێبەکەم داناو کەوتمە بیرکردنەوە. زۆری نەخایان گوێم لێ بوو یەکێک لەسەرخۆ دای لە دەرگا، بەدەم دەنگی دەرگاوە ڕۆیشتم کە ئەڕوانم ئەفەندییەکی پۆشتە و پەرداخ، هەرزەکار، نەدیو نەناسیو وەستاوە، شەوباشی لێ کردم و دەستمی گوشی، وەڵامم دایەوە وتم: فەرمانت چییە؟ وتی: جەنابی (فلان کەس) ئیمشەو نەختێ ئیشی تایبەتیم پێتان هەیە تکا ئەکەم وەرە لەگەڵم پێت ئەڵێم، (منیش لەو وەختەدا لە دڵی خۆما وتم میوان ئازیزە با ڕووی لێ نێم بەڵکو بێتە ژوورەوە، بەڵام هەرچەند تکام لێ کرد سوودی نەبوو، با بڕۆین لەگەڕانەوە قسەت بۆ ئەکەم) ئیتر لەبەر ئەوە نەوەک شەو درەنگ بێمەوە چووم ماڵەوەم ئاگادار کرد و پێم وتن کەوا هاتوون بەدواما ئەڕۆم، ئنجا زوو گەڕامەوە بۆ لای میوانەکەوە. لەسەرخۆ دەستمان کرد بەڕۆیشتن، جارێ لەپێش ئەوەدا کە ناوی خۆی و ئیشەکەیم پێ بڵێ دەستی کرد بەگێڕانەوەی بەسەرهاتی خۆی وە ئەی وت: لە تورکیا سێ ساڵ مەئموور بووم، لە بەغدا چوار ساڵ موظف بووم، لە ئێران دوو ساڵ بازرگان بووم، لە سوریە ساڵێک کاسب بووم، تا بەدەم ئەم قسانەوە گەیشتینە نزیک گردی سەیوان، لەوێ ڕاوەستا و ڕووی تێ کردم و فەرمووی (فلان کەس) چ بی لە تۆ نهێنی من خدری زیندووم، ناردوویانم بۆ لای تۆ. ئەبێ لەگەڵما بێیت بۆ هەر کوێیەکت ئەبەم، لەو دەمەدا ترسم لی نیشت و وتم: بەم شەوە ساردە، بەم شەوە زەنگە کە هەموو کەس لە خانووی خۆیانا لەبەر ئاگردان کزۆڵە دانیشتوون ئێمە بۆ کوێ بچین؟ بەم شەوە من هەر لە سەرما ڕەق ئەبمەوە، وتی: تۆ هیچ ترست نەبێ نە لەمن و نە لەسەرما، چونکە دوعایەکم خوێند بەسەر و ڕووتا هیچ هەست بەسەرما ناکەی، ئیتر دوعایەکی خوێند بەسەر و چاوما بەڕاستی سەرمام لەبیر چووەوە، وتم: فەرموو با بڕۆین بۆ کوێ ئەفەرموویت، پێشم کەوت و ڕۆیشتین وردە وردە بەگردی سەیوانا هەڵگەڕاین و بەناو گۆڕستانەکەدا چووین بەو دیوا، لەوێ ڕاوەستا و ڕووی تێ کردم وتی: (فلان کەس) وەکو مەشقی منالانی قوتابخانە کە دەس ئەکەن بەڕۆیشتن لەپێشانا قاچی چەپ فڕێ ئەدەن، دەستی ڕاستت بدەرە دەستم و چاوت بقوچێنە کە لەگەڵ وتم: (لەسەرخۆ هەنگاوێک بۆ پێشەوە بڕۆ) قاچی چەپت فڕێ بدە و قاچی ڕاستت بەرە لای قاچی چەپ، چاوم نووقان، فەرمانەیی کردم، قاچی چەپم فڕێ دا و قاچی داستم بردە لای. کە چاوم هەڵبڕی سەیر ئەکەم وام بەسەر شاخێکی زۆر بەرزەوە، وەهەناسەم سواربووە، وتم: لە

ڕایی خودا ئێرە کوێیە؟

وتی: ئەمە شاخی هیمالایەیە وە ئەچین بۆ (لوتکەی ئەڤەرست) زۆر سەرم سوڕما وتم: گوایە لە زەمینا جێ بڕاوە ئێرە نەبێ؟ فەرمووی لەسەر زەمینا ئێرە جێیەکە ئادەمیزاد دڕی پێ نەبردووە، هەرچی پیاوچاک هەیە شەوی هەینووان لێرە کۆدەبنەوە، خۆ ئەگەر ئێرەشیان کرد ڕێی بانە ئەوسا ناچار لێرەش ئەگۆزینەوە، وەجێیەکی پەنا ئەدۆزینەوە بۆ ئەوەی کەس نەیەت بەسەرمانا، ئەو ماوەیەی کە مابوو بۆ سەر لوتکەکە ئەوەشمان بڕی و گەیشتینە سەرێ کە تەماشا ئەکەم ئەو جێیە بەرز و جوان و خۆش کراوە مێز ڕازاوەتەوە و چراخانە و پڕە لە پیاوچاک، هەموو بەڕێزەوە لەسەر کورسی دانیشتوون و قسە ئەکەن لەگەڵ یەکتری، لەولاشەوە خیوەتێکی گەورەی سپی هەڵدراوە بەڵام کەسی تیا دانەنیشتووە، لێیان نزیک بووینەوە و حەزرەتی خدر سڵاوی کرد، هەموو بەجارێ وەڵامیان دایەوە و لەبەرمان هەستان و بەیەکەوە دانیشتنەوە، یەکەیەکە خۆش هاتنیان لێ کردین و منی پێشکەش کردن، ئیتر بەشەرمێکەوە لەسەر کورسییەک دانیشتم و نقەم لەخۆم بڕی، و گوێم لە قسەکانیان ئەگرت کە ئەیان کرد، دیمەنێکی سەیر لە هەموو هۆزێکی تیابوو، هەر تیرەیەک بەبەرگی وڵاتی خۆیەوە، هەرکەس بەجلی ڕۆژەوە، کە چاک وردبوومەوە و گوێم لە قسەیان باش گرت، زۆریانم ناسی و کەمێکیان کە نەم ئەناسی ناوم بیستبوو، زۆریان لەو ئەفەندیانە بوون کە زۆر کەس بەبێ دین و زەندیقیان ئەزانن، وە گەلێکیان لەوانە بوون کە مەلا فتوای دابوو هەرکەس بیانکوژی دەستی سەوز ئەبێ زۆرم پێ خۆش بوو کە ئەوانەم دی لە ڕیزی پیاوچاکا بوون، ئینجا هات بەدڵما وتم: (هەر خوا بەندە ناسە) ئێستا ئەمانە کێ بڕوایان پێ ئەکات کە پیاوچاکن، خەڵق هەموویان بەنوێژ نەکەر و عارەق خۆر و قومارکەر و کافر و پیاوخراپ دائەنێن کەچی ئەوەتا لە شەوی هەینووا بەخۆیان و باستونەکەی دەستیانەوە لەناو پیاوچاکانا لەسەر پۆپەی شاخی هیمالایە کۆڕیان گرتووە دوعای چاک بۆ هەموو هۆزێک ئەکەن، وە لە بارەگای یەزدانی پاکا ئەپاڕێنەوە و ئەلاڵێنەوە کە ئاسایش و هەرزانی بچێتەوە دۆخی جاران.

لەو وەختەدا سەیرم کرد لە ئاسمانەوە دوو فریشتە هاتنە خوارێ و سڵاویان کرد، هەموو لەبەریان هەستان و وەڵامی سڵاوەکەیان دانەوە، هەردووکیان ڕاوەستان و ئەمانیش دانیشتنەوە (کە گوێم گرت لەو دیو خێوەتەکەوە، دەنگی کرووزانەوە و خڕەخڕی زنجیر و پێوەند ئەهات، بەبیانووی گەڕانەوە چووم و لێی نزیک بوومەوە، کە تەماشا ئەکەم سەرقژنێکی ڕووت و قووت و چڵکن و پیسە، زنجیر و پێوەند کراوە، سەری زنجیرەکەش لە خاک توند کراوە، سەرەڕای ئەوەش چوار کەس بەچەکێکی تایبەتیەوە بۆ چاودێری وەستاون، لێم پرسین ئەمە کێیە؟ کەچی یەکێکیان وتی: (بو عریف شیطاندر)، لەو وەختەدا حەزرەتی خدر هات بەشوێنما فەرمووی ئەوە بۆ کوێ چووی؟ وتم: قوربان گوێم لە دەنگی ئەم کابرایە بوو زۆر بەسەیرم زانی و هاتم تەماشای بکەم و بزانم کێیە، فەرمووی وەرە دانیشە چیتە بەسەریەوە، وتم: ئەمەوێ بزانم ئەوە کێیە؟ فەرمووی ئەوە ئەهرەمەنە، وتم: ئەی بۆچی بەسراوەتەوە؟ فەرمووی: کوڕە لەسەر زەمینا هێندە پیاوی ساختەچی و فند و در و دوو زبان و بێ دین پەیا بووە مەگەر خوا بزانێ چەند زۆرن، هی وا هەیە بەساتێک دڵی هەزار دۆستت بۆ لەیەک ئەکا، هی وا هەیە بەهەناسەیەک دوو عەشیرەتت بۆ ئەکا

بەدوژمن لە یەکتری، هی وا هەیە ڕۆژی ٨-٩ کەست بۆ لە ئایین وەرئەگێڕێ، هی وا هەیە ٦-٧ هۆزت بۆ ئەکا بەگژ یەکا و هەزاران خوێن ئەڕژێن، هی وا هەیە برات بۆ لە برا ئەکا، ئەم چەرخە ئادەمیزاد پێویستی بەئەهرەمەن نەماوە وا ئێمەش هێناومانە لێرە زنجیرمان کردووە و یاساوڵمان بەدیارەوە داناوە و هەرساتە نەساتی ئەناڵێنێ و ئەکرووزێتەوە و ئەڵێ ئەچم بۆ لای جگەرگۆشەکانم، ئێمەش وامان فەرمان پێ کراوە کە جارێ بەرەڵڵای نەکەین، چووینەوە دانیشتین.

فریشتەکان بەزبانێکی خۆش سەلامی یەزدانیان گەیاند بەو کۆمەڵە و وتیان یەزدان ئەفەرمووێ لە نور و ناوچەوانی ئێوەوە سەرزەمین ڕووناکە، تکا لە گەورە و بچووکتان ئەکا ئیشی سەرزەمین چی پێویستە جێبەجێی بکەن هەتا لە بیری خۆشەویستانە خۆمانی بگەین، لەو وەختەدا یەکێک لە پیاوچاکەکان قەیدێکی گەورەی هێنا و دەستی کرد بەناو خوێندنەوە، گەلێ ناوی پیاوی گەورەی هەڵدا، هەموو بەجارێ ئەیان وت: (بژی) و قەڵەمی ژیان بەسەر ناویان ئەکێشرا، پرسیم بۆچی ئەمانە وا قەڵەمی ژیان بەسەر ناویان ئەکێشن؟ وتیان ئەمانە لەوانەن کە گیانی خۆیان بەخت کردووە بۆ ئامانجی پیرۆز، بەڕەنگێکی وا کە مێژوونووسەکان لە لاپەڕەی دێرێکا بەگەورە و جوانمەردو ناویان ئەبەن، خۆ ئەگەر لەو پیاوانە نەبن بەمردوو ئەژمێردرێن. دوای ئەوانە گەیشتە سەر چەند ناوێک، کابرا تێک چوو ڕەنگی هەڵبزڕکا ئینجا ناوەکانی درکان. بەکۆمەڵ وتیان (نەژی) کە ئەهرەمەن گوێی لەمە بوو لەو دیوەوە هاڕاندی وتی هایل هایل[1] گورج یاساوڵەکان هاتنە وێزەی تێروپڕیان لێ دا، بەڵام بێ سوود بوو ئەو لەسەر عەشقی خۆی بوو.

کە ئەی وت (هایل هایل) وەفروهوری پێوەندەکەی ئەدا بەزەویدا شاخەکە دەنگی ئەدایەوە، لەو وەختەدا یەکێک لە پیاوچاکەکان وتی: لێدان بێ کەڵکە ئەم ئەهریمەنە پیسە سەرمان لێ ئەشێوێنێ وە لە هیچ ناترسێ لە ورچی سپی نەبێ، یەکێکیان بانگ بکەن، ورچێک بێت و بەرامبەری دانیشێ تەواو بێدەنگ ئەبێ، لەپڕ یەکێکیان بانگی کرد (یا دب الأبیض یا دب الأبیض) ئەوەندەمان زانی ورچێکی قەڵەوی چوار شانەی سپی بەبۆڵەبۆڵ هات.

تێیان گەیاند، ورچە ڕای کرد تاوێرێکی زلی خستە سەر سەری و چوو بۆ لای، ئەهرەمەن چاوی پێ کەوت لە ترسی خۆی و تاوێرەکەی ورتەی لە خۆی بڕی، ئیتر لەسەرخۆ خەتێکی ڕەشیان بەناوەکانیشدا هێنا. کابرا لە دوای ئەوە دەستی کرد بەخوێندنەوەی ناوی تر بەڵام لە بەرامبەری گەلێک ناوا ئەیاننووسی (مەرگی کتوپڕ)، زۆر سەرم سوڕما، لە حەزرەتی خدرم پرسی بۆچی ئەوەندە مەرگی کتوپڕ زۆر کرا؟ فەرمووی ئینسانی ئێستا ئەوەندە چاو برسییە، هی وا هەیە نەخۆشی ئەگرێت کەچی لە جێدا بۆی ناکەوێ بەو نەخۆشییەوە بەلەقەلەق و نکەنک ئەڕوا بۆ بازاڕ، بۆ وڵاتان، بۆ دەرودەشت هەر بۆ پارە پەیاکردن و شت پێکەوەنان ئەوەندە بێ باکن، وە لەلایەکی تریشەوە کە سووکە تایەکیان گرت هەزار داو و دەرمان ئەدۆزنەوە و خۆیان چار ئەکەن و نەخۆشی مەرگیش ئەڕەوێننەوە، لێرەدا وەختە بڵێم فریشتەی گیان کێشان نازانێ چۆن و لە کوێ گیانیان بکێشێ، ئێمەش ئەم مەرگەمان بەباشی داناوە، بەکاری بهێنین، ئەوسا فریای ئەوە ناکەون کە دەرمانیان بگاتێ، ئەوانیش لە گەرمەی کاری خۆیان ئەبن کە کۆتایی

بەژیانیان دەهێنرێت، دیسان ئاگام لێ بوو بۆ گەلێ هەرزەکار ئەیاننووسی (جوانەمەرگ) وە بۆ گەلێ پیاوی پیر ئەیاننووسی (بابەعەمرە) لەمەش سەرم سوڕما و لە حەزرەتی خدرم پرسی؟ فەرمووی ئەم پیرانەی ئێستا ماون بۆ کردەوە و ڕەوشتی جوان و ئیش ڕاپەڕاندنیان لە زۆر گەنجی تەمەڵی خۆ پەرستی بێ سوود چاکترن، ئەوان بمێنن باشە، ئەو گەنجانەی کە تۆ گوێت لەناویان بوو هیچیان کەلکێکی هاودین و هاوڕێ و هۆزەکە و نیشتمانەکەیان ناگرن، وە کە گەیشتنە تەمەنی ٢٥ساڵی یان ئەبن بەمیچی قومارخانە یان ئەبن بەپیری مغان کەواتە مردنیان چاکترە لە ژیانیان، ئیتر دوایی ناو هات و هەموو مۆریان کرد و پێشکەشی فریشتەی گیان کێشانیان کرد.

ئینجا پیاوچاکێکی تر هەستا و قەیدێکی هێنا و دەستی کرد بەناو خوێندنەوە، لەمانە زۆریان خەڵقی ڕۆژئاوا بوون، بەڵام تێنەگەیشتم بۆچییە.

لە حەزرەتی خدرم پرسی فەرمووی ئەمە قەیدی کەم و زۆری پارەیە ئەوانەی کە بۆ خۆیان و کە خزم و دۆست و برا و وڵاتەکەیان چاک بن گەورەی ئەم پیاوچاکانە دوعای باشیان بۆ ئەکا و ئەوانیش بەکۆمەڵ ئەڵێن خوایە گیرابێ، لە وڵاتی ئێمەدا هاتە سەر چەند کەسێ ئەمناسین کە ناویان خوێندنەوە، وتیان (ئیتر بەس بۆیان زیاد ناکرێ) پرسم کرد لە هاوڕێکەم نەچووی ئەوانە لێیان بۆتە ماخۆڵان کە پارەیان زۆر بوو لە بری ئەوەی کە بیدەن بەهەژار و دەسە پارچەی وڵاتەکە و خزمی لات و برسی کەچی لە پڕێکا خۆیان کۆئەکەنەوە و ئەچنەوە ماڵی خودا هی وایان هەیە چوار حەجی یەدەکی هەیە وا ئیتر ئەو هیوایەیان پچڕا، بشچن بۆیان بەخێر نانووسرێ یاخود هی وایان هەیە کە بۆی زۆرکرا لەباتی ئەوەی بی بەشێتەوە کەچی ئەیکات بەکۆشک و ئوتێل و گەراج و خۆی بەنانی گاڵ و شۆربای ماشین ڕائەبوێرێت.

هەمیسان چەند ناوێک خوێندرایەوە زۆر کەم دەس بوون کەچی سامانیان بۆ نووسین لەمەش سەرم سوڕما، کە پرسم کرد وەڵامیان دامەوە وتیان ئەمانە هەرچەندە بێ پول و پارەن هەرچەند بەرەنجی شان و ئەملاو ئەولا پارە پەیدا ئەکەن هیچ بەرگەیان ناگرێت، لەپڕێکا ئەیکەن بەقاوەڵتی بۆ دۆست و برادەر، یا ئەیکەن بەچێشت و گۆشت دەرخواردی هەژاری ئەدەن یا دەستی لێقەوماوی پێ ئەگرن ئیتر هەرچی پەیدا بکەن بەرێگەیەکی جوان کە خودا و بەندە پێی خۆش بێ لە ناوی ئەبەن. توخوا پارە بۆ ئەوانە چاک نییە؟ بەرێ وەڵلا.

ئینجا نۆرە هاتە سەر پۆلێک دەوڵەمەند کە ناویان خوێندنەوە زۆریان بۆ نووسین، پیاوچاکێک هەستایە سەرپێ وتی: ئەمانە دەوڵەمەندن بۆچی هی تریان بۆ ئەنووسن؟ پیاوچاکێکی تر ڕووبەڕووی هەستا وتی: بەڵێ جوان ئەفەرمووی وایە، ئێمە تاقییان ئەکەینەوە بزانین کە زۆرتر بوو چی لێ ئەکەن. ئەگەر هاتوو هەر ئەیانشاردەوە و سوودێکی نەبوو، بۆ هەژار و بێ دەسەڵات. ئێمەش لە کۆبوونەوەیەکی ترا لەوانی ئەشارینەوە. ئەگەر نەشمان شاردەوە لە پەردەی غەیبا بانگی چرووکی و بەدناویان بۆ ئەدەین کە هەموو کەس نەفرینیان لێ بکەن.

دیسان قەید بەدەستێک، دەستی کرد بەناوخوێندنەوە و چەند ناوێک بوو دوایی ناوی منیشی خوێندەوە. کە ناوم خوێندرایەوە هەموو بەجارێ ڕوویان تێ کردم و گەورەکەیان فەرمووی وا خۆت لێرەی

چۆنت بۆ بنووسم؟ چیت بۆ بنووسم؟ وتم: قوربان بڵێم چی. وتی: نە ء ڕاست بڵێ. وتم: خۆتان ئاگادارن ئیتر چی لەمن ئەپرسن، وتی: کوڕم تۆ خوێندنێکی بەرزت نییە و ئەشزانی ئیمڕۆژە ڕۆژی شەهادات و دیپلۆمایە. ئێستە ئەگەر من شتێک بنووسم سەر ناگرێت ئینسان جاران نەختێ لە قوتابخانەی لاکۆڵان ئەیخوێند پێ ئەگەیشت. بەڵام ئێستە ئەوە نەماوە. تۆ تەماشای ئێمە ئەکەی وا ئەزانی ئێمە لە پڕێ بووین بەکوڕێ، ئینجا ڕووی کردە هاوڕێکانی و فەرمووی. ئا شەهادەتنامەکانتان دەربێنن. هەر کەسە دەسیکرد بەباخەڵیا و شەهادەی دەرهێنا کە ڕوانیم یەکێک شەهادەتی جامعە، یەکێک شەهادەتی محامی، یەکێک شەهادەی دوکتۆری، یەکێک شەهادەتی دوکتۆرا، یەکێک شەهادەتی پرۆفسۆری... هتد پێ هەیە، ئیتر بەجارێ حەپەسام، وتی: چاوت پێ کەوت؟ وتم: بەڵێ، وتی: ئێمە کە پیاوچاکین و پیاوچاکیش ئیشەکەی دنیایی نییە، کاتێ کە هەڵیان بژاردین بۆ ئەم کاروبارە، هەتا شەهادەتی عالی و تەقریری طبی و شەهادەتی حسن السلوک و گەلێ شتی ترمان پێ نەبێ لێرەشدا دانامەزرێین، دنیا نموونەی قیامەتە ئەم فەرمانە وەکو بۆ ئێرە هەیە بۆ دنیاش هەر وایە چونکە لێرەوە دنیا تێ ئەگەینرێت، جا کە وابوو تۆ بەتەمای (توظیف) مەبە، وە بزانە نەختێ پارە پەیا بکە لای یەکێک یا کۆی بکەرەوە و دەس بکە بەکاسبی ئەوسا ئێمە بەڵێنت پێ ئەدەین بەئاشکرا خۆمان ئەم و ئەوت بۆ هان ئەدەین و بێن شتت لێ بکڕن و کڕیارت بۆ زۆر ئەکەین، وتم: قوربان فەرمایشتەکەت جوانە و، ئەزانم کاسب خۆشەویستی خوایە بەڵام تاقەتی کاسبیم نییە، وە لەم ئیشە زیاتر نازانم، لەسەر ئیشی خۆم ئەمێنمەوە، قیڕوسیا با مووچەکەم زیاد نەکرێ، قیڕوسیا با کە پیربووم تەقاویتم نەدەنێ، فەرمووی: (فایق) تۆ لەو پیاوانە نیت کە ڕێت بکەوێتە ئێرە بەڵام دایکت خوا لێی خۆشبێ ئەوەتی مردووە گیانی هەموو ڕۆژی هەینووان لە بارەگای یەزدانا دەس ئەکا بەپاڕانەوە و ئەڵێ خوایە کوڕەکەم لات و بێ پول نەکەی، خوایە کوڕەکەم بکەی بەپیاوێ لات و هەژار و بێ دەسەڵات نانی بخوا، خوایە کوڕەکەم بکەی بەپیاوێ هەموو کەسێ خۆزگە بەکردەوە و ڕەوشتی بخوازن، وە هەرساتە نەساتێ لەپڕ خۆی ئەکا بەخانووی من و هاوڕێکانما و شانمان ماچ ئەکا و ئەڵێت: توخوا چاودێری فایق بکەن، توخوا دوعای بۆ بکەن ببێ بەمەعمور (مأمور) ئێمەش وە نەبێ لەبەر خۆشەویستی تۆ و نوێژ و ڕۆژوو تۆمان بانگ کردبێ تەنانەت لەبەر ئەو هەموو تەشەبوسە و ئەو هەموو کرووزانەوەیەی گیانی ئەو دایکە پیرەتە کە بۆت ئەکا، وە ئەمانەوێ زۆر زۆر یارمەتیت بدەین، ئێستەش وەرە ڕۆڵەی چاک بە، گوێمان لێ بگرە سێ ئیشت بۆ دائەنێین (لەپاڵ ئەم ئیشەی کە ئێستا هەتە) یەکێکیان بکە ئیتر نانت ئەکەوێتە ڕۆنەوە، وتم: فەرموو، وتی: یەکەم دەس بکە بەدوعا نووسین و کتێب گرتنەوە ئێمە پەیمانت لەگەڵا ئەکەین دوعا بۆ هەرچی شتێ بنووسی گیرابێ و کتێب بۆ هەرچی شتێ بگریتەوە ڕاست دەرچێ، تۆش بۆ خۆت سەرقەڵەمانەیەکی باشیان لێ بسێنە، بەوە پارەی باشت چنگ ئەکەوێ، وتم: گەورەم ئەوە هیچ بەمن ناکرێت دەسی پڕوپیرێژن ببڕم بۆ ئەوەی شتێکم چنک بکەوێ، وە دڵم نایێنێت دوعا بنووسمەوە پولێک سەرقەڵەمانە بسێنم وەتاقەتی ئەوەشم نییە لە شانەمەڕ و ئێسقانی گا و پێستی پشیلە شت بنووسم، بێجگە لەوانە سەریشم ببڕن کتێب ناگرمەوە بۆ ئەوەی پارەم لێی دەس بکەوێ، فەرمووی دووەم: ئێمە دوعایەک

بەسەرتا ئەخوێنین کە لەبەر دڵ و چاوی هەموو کەسێک خۆشەویست بی، تۆش بچۆ هاتوچۆی هەموو کەس بکە و ڕوو بکەرە ماڵە حاجی و دیوەخانی ئاغا و بەگ، بەڵام لە ناوەندی قسەدا ئەوەندە دەمت هەڵبێنەوە، بڵێ جەنابی حاجی برنجی ئەمساڵمان لەسەرتۆ، یاخو جەنابی ئاغا گەنمی ساڵێمان بۆ دابنێ، یا جەنابی بەگ لە وارداتی ئەمساڵا چاوێکتان لێمان بێت، ئەوسا ئەبی بەلۆرت، وتم: قوربان ئەو شت خواستن و خوازەلۆکیە بۆ من دەس نادا ئەگەر هەزارەها لیرەشم لێ چنگ بکەوێ وە لە ڕووم هەڵنایەتەوە ئەو ئیشە بگرمە ئەستۆی خۆم، وتی: سێیەم – ئێمە ئەتوانین هەموو شەوی دووشەممووانی لە پەردەی غەیبەوە کائنات نیشان بدەین و چاوت بەهەست و نەستی هەموو کەسێک بکەوێ، تۆش ئەوانەی کە دیوتە لە کردەوە و قسەی دراوسێ و ناسیاو و هاوڕێ لەو شەوەدا بەیانی بچۆ بڵێ شتێکم بیستووە تا ئەوەندە پارەم نەدەنێ پێتان نالێم، کە شتێکت لێ سەندن ئەوسا بەناوی خەوەوە یاخود بەناوی بیستنەوە بۆیان بگێڕەوە ئەوسا پارەت زۆر ئەبێ و ماڵێک پێکەوە ئەنێیت وەکو گەلێ کەس کە ئەیانناسی. وتم: گەورەم ئەم پەردەی غەیبە باسی ئەفەرمووی چییە؟ جاری نشانم بدە ئەوسا وەڵامتان ئەدەمەوە. فەرمووی هەستە، هەستام پەلی گرتم و هەموو شوێنمان کەوتن و ڕوومان کردە خێوەتەکە کە چووینە ژوورێ، تەماشا ئەکەم پەردەیەکی سپی بەرامبەری ڕۆژئاوا هەڵواسراوە لە پانی و درێژی چوار گەز ئەبێ لەسەرەوە تا خوار دیاربوو بەهەموو زمانێک نووسرابوو (ئەمە پەردەی غەیبە) فەرمووی چاوت لەم پەردەیەیە؟ وتم: بەڵێ، ئینجا بەناوی خواوە پەردەکەی لادا (خوایە گەورەیی بۆ تۆ ئەشێ) کە تەماشا ئەکەم چاوم لە هەموو ئاسیا، ئەوروپا، ئەمریکا، ئوستراليا و زەریاکان هەمووی هەیە جگە لەوەش کە چاوم لێ بوو گوێشم سووک بووبوو، لە کۆڵانەکانی لەندەنا دووکەس قسەیان ئەکرد گوێم لێ بوو، دڵیشم هۆشێکی وای پەی کردبوو، هەرچەندە لە قسەکانیان باش تێ نەئەگەیشم بەدڵ لە نیازەکانیان ئەگەیشم و ئەمزانی قسە لە چی ئەکەن، چاوم لێ بوو لە ئەمریکا فابریقەکان چی دروست ئەکەن، چاوم لێ بوو، لە دەریاکانا کەشتییەکان چییان پێیە و ڕەوە کوێ ئەچن، چاوم لێ بوو لە چ ماڵێکا کۆڕ بەستراوە، چاوم لێ بوو لە چ وڵاتێکا ئەستێرەی بەختیاری ئەدرەوشێتەوە، وە لە چ وڵاتێکا پەپووی نەگبەتی ئەخوێنێ، کە تەماشای گۆڕستانەکانیشم کرد بەهەشتی و دۆزەخیم لێک جوێ ئەکردەوە، ئیتر لەناو کۆشک و قۆخ و خانوودا هەرچی دانیشتن و نوستن چاوم لێ بوو، وە کە گوێم لێ ئەگرتن ئەمزانی باسی چی ئەکەن، وڕێنەی چی دێت بەدەمیانا، بەتایبەتی سەیری زۆر جێم کردووە لە زۆر ماڵ وردبوومەوە، بەڵام ئەوەی زۆر لام سەیر بوو ئەمانە بوون.

١– لە چینا، کوڕێکی هەرزەکار کچێکیان بۆ کردبووە پەردەوە، کوڕەکە هەرچەندە لە دەرگای دا بووکێ لێی نەکردەوە، کوڕەکە هاتە زوبان وتی: چوار ئەنگوستیلەی سەر بەگەوهەرت بۆ ئەکەم، هەر لێی نەکردەوە دووەم جار وتی: دوو کۆشک و ئوتێلت پێشکەش ئەکەم، هەر لێی نەکردەوە، سێیەم جار وتی: شەش کارەکەر و حەوت نۆکەرت بۆ ڕائەگرم لەگەڵ ئەوانەی پێشوودا هەر لێم بکەرەوە کەچی هەر لێی نەکردەوە، ئینجا کوڕە وتی: تکا ئەکەم پێم بڵێ بۆچی لێم ناکەیتەوە؟ چیت دەوێ بۆت پەیدا بکەم، چ فەرمایشتت هەیە سەرم لەرێدایە، ئینجا کچەکە بەگریانەوە بەدەنگی بەرز وتی: لەم

شەوەدا کە ژاپۆنییەکان خۆیان ئەکوتن بۆ خاکی نیشتمانەکەت، لەم شەوەدا کە دوشمنی وڵاتەکەت پێ بەجەرگت ئەنێن، لەم شەوەدا کە خاکی پیرۆزی چین لەژێر تانک و تۆپ و بۆمبای ژاپۆنییەکانا ئەناڵێنی، لەم شەوەدا کە دوشمن خەریکە جەرگمان ببڕێت، تۆ ئارەزووی یاری کردنت هەستاوە، تۆ ئەگەر لەو گەنجانە بی لەم شەوی تەنگوچەڵەمەیەدا نیشتمانەکەت لەبیر چووبێتەوە تۆ بەکەڵکی من نایەیت. وا من لێرە دانیشتووم و ڕاناکەم برۆ بۆ ڕیزی (دیوان) برۆ بۆ خوێن ڕشتنی دوژمن، برۆ فریای وڵاتەکەت بکەوە و لە دەسی بێگانە دەری بێنە، ئەوسا وەرەوە لای من، ئیتر کوڕەکە دایە هاڕەی گریان و ڕای کرد، ئاگام لێ بوو هەر بەو شەوە سواری ئۆتۆمۆبیل بوو چوو بۆ مەیدانی جەنگ.

٢– لە ئێران چاوم لێ بوو دوو کەس لە ژوورێکا دانشتبوون، یەکەم وتی: خوایە دنیا بکەی بەبۆڵشەویک. دووەم وتی: بۆچی. یەکەم وتی: چونکە لە بۆڵشەویکدا گەورە و بچووک نییە، هەموو وەکو یەک ئەخۆن ئەپۆشن، ژنان سەربەستن، هەژار و بێ دەسەڵات نییە ئیتر بەڕاستی دینێکی بێ وێنەیە، دووەم وتی: ئەی خوا عەقڵ بەئەولادت بدا، ئەی ئاینەکەی خۆمان خراپی چییە، چونکە ئەوەی تۆ ئەتەوێ لە ڕێی چاکە و دەسگرتن و برایەتی و دۆستایەتی و...، و... خوا هەمووی لە ئاینی ئیسلاما داناوە بەڵام ئەوەتا خەڵکی وڵاتەکە گوێی نادەنێ و بەجێی ناهێنن، وایان لێ هاتووە ئەگەر پێیان بڵێین بۆ پەیڕەوی ئاینەکەتان ناکەن، ئەڵێن ئەم دینە هەر باسی سەرفترە و زەکات و حەج و نوێژە، قورئان چییە؟ خۆ ئەگەر پێیان بڵێین باشە وا باوەڕتان بەقورئان و فەرموودەی ڕەوانەکراوی خوا نییە ئەڵێن ئێمە تێگەیشتوو و پێگەیشتووین بەقانوونی ئینسانییەت و جوانی بەشەریەت بۆ یارمەتی هەژار و بێ دەسەڵات نادەن و ڕووگرژ ئەکەن و پولێکیان لە دەس نابێتەوە، ئەڵێن ئێمە ئەهلی ئیحسان نین، ئێمە زەکاتمان لەسەر واجب نییە و هەر خەریکی پارە پێکەوە نانین، مەسئەلەی ئەمانە وەکو وشترمرغ وایە کە پێیان وت بارهەڵبگرە وتی: من پەلەوەرم، کە پێیان وت بفڕە وتی: من وشترم، بەڵێ ئەزانم لە وڵاتەکەمانا تاق و تۆق پیاوی جوانمەرد هەیە بەڵام بەگوڵێک بەهار نایەت ئەوە حاڵی وڵاتەکەمانە ئەی برا، ئیتر بۆچ هاواری نەزاندراو ئەکەی (یاخود حەز بە ئاغایەکی نوێ ئەکەی) و چۆن تۆ دڵت ڕێ ئەدا کە من و تۆ فەرقمان نەبێ لەگەڵ پیاوێکی دەوڵەمەندی تێگەیشتووی خانەدانا، بەڕاستی ئەی برادەر ئەم ئاواتی بۆ نەزاندراویەت زۆرتر ئاواتی پیاوی لات و برسییە و من وای لێ ئەزانم، ئیتر تۆ هەر ئاخ هەڵکێشە.

٣– لە گۆڕستانێکا چاوم لێ بوو گەنجێک لە گۆڕێکا ڕاکشابوو، شەش فریشتە بەخوار و ژووریا ئەهاتن و خزمەتیان ئەکرد کە وردبوومەوە سەیر ئەکەم کفنەکەی خوێناوییە، تێگەیشتم کە ئەمە بێ تاوان کوژراوە و شەهیدە لە ناکاو ئەیانبرد بۆ ئاسمان وە لە غەیبەوە بانگیان ئەکرد ئەی فلان کوڕی فلان چیت دەوێ لە ئێمە لە باتی ئەوەی بێ تاوان کوژراوی تا پێشکەشت بکەین، کەچی ڕووی ئەکردە بارەگای یەزدان و ئەیوت: ئەی یەزدانی پاک، بەگەورەیی و تاک و تەنیایی تۆ سوێند ئەخۆم وەکو هاوڕێکانم نیم کە بەباخچەی جوان و حۆری ئاڵووالا و کۆشک و ڕووباری بەهەشت دڵخۆش بم، بەحەقی ئەم کفنە خوێناوییەم کە لە بارەگای تۆدا زۆر پیرۆزە ئەبێ لەم گۆڕەوە چاوم لێ بێ کە

(وڵاتەکەم بەختیار و سەربەخۆ بووبێ) ئەوسا داوای شتی ترت لێ ئەکەم، ئەیان هێنایەوە ناو گۆڕەکە، لەپاش نەختێ بانگیان ئەکردەوە هەروەکو جاران وەڵامی ئەدایەوە هەتا چوار جار سەیرم کرد ئینجا کەوتمە تەماشای جێی تر، ئیتر لە پەردەی غەیبیا بێجگە لەوانەش لە سلێمانی و هەولێر و سنە و سابڵاخ و وان گەلێ شتم دی و هەمووی یەک یەک لەبیرمە و ئەزانم چییە؟ بەڵام لەو دەمەدا گەورەیی پیاوچاکەکان پەردەی خستەوە جێی خۆی و ئەو دیمەنانەم لەبەرچاو گوم بوو وە ڕووی تێ کردم، وتی: ها ئینجا ئەڵێی چی، وتم: قوربان زۆر جوانە و هەمووی ڕاستە و وەکو تۆ ئەفەرمووی بۆ ژیان پارە پەیاکەرێکی بێ وێنەیە، بەڵام من لام شوورەییە ئەو شتانەی کە چاوم پێ کەوت لە نهێنی ئەم و ئەو لەم پەردە پیرۆزەدا بچم ئاشکرای بکەم. دووەم بەناوی خەوەوە بیگێڕمەوە ئەمە خەو نییە و ئاشکرایە لام وایە ئەبێتە درۆ، سێیەم بەڵکو من وتم: فڵان خەوم دیوە و فڵان شتم بیستووە، یاخو وا بوو وا کراوە، ئەوان لە شەرمی خۆیان پێیان لێ نا ئەوسا من تەریق ئەبمەوە، سەرەڕای ئەوانەش کە وتم، خەڵق پێم ئەڵێن بووە بەجووکی و جنۆکەی هەیە و ئەمەش ناوێکی سووکە، ئیتر دەستی گرتم و هاتینەوە دانیشتین و وتی ئێستا بڵێم چی خۆت شتێک بڵێ وتم: گەورەم بنووسن (مامناوەندی) زۆریان پێ خۆش بوو، دەسبەجێ نووسیان و هەموو مۆریان کرد و پێشکەشی فریشتەی ڕۆژیان کرد ئیتر هەردوو فریشتەکە بەیەکەوە چوونەوە بۆ ئاسمان، لەو وەختەدا یەکێک لە پیاوچاکەکان وتی: (ئەها کەڵەشێری عەرش قوقاندی) پیاوچاکێک هەستا و ڕووی تێ کردم وتی: ئەگەر ئەمانەی ئەمشەو دیوتە لای ئەم و ئەو ڕاستی بڵێیت و بیگێڕیتەوە جارێکی تر بانگت ناکەین بۆ لای خۆمان، بەڵام ئەگەر ناومان نەبەیت و باسمان نەکەیت زۆر جاری تر بانگت ئەکەین، ئەوانی تریش هەستانە سەرپێ و گەلێک لە خوا پاڕانەوە، لەو وەختەدا فریشتەکان خێوەتیان پێچایەوە و کورسی و مێز و چرایان کۆکردەوە و بردیان، مام ورچ بەردی فڕێ دا و ڕۆی، یاساوڵی تازە هات بۆ ئاگاداری ئەهرەمەن، پیاوچاکەکان ڕۆیشتن منیش لەگەڵ هاوڕێکەما لە گفتوگۆی هاتنەوەدا بووین، کەچی لە ناکاو گوێم لە شەقەیەکی قایم بوو، ڕاچڵەکیم و وریا بوومەوە کە ئەڕوانم تەوژمی با پەنجەرەی ژوورەکەمی خستۆتە سەرپشت و من هەر لە شوێنی خۆمم، گورج چووم پەنجەرەکەم داخستەوە، ئینجا تێگەیشتم کە ئەمە دەریای خەیاڵات بوو تێی کەوتبووم سەفەرەکەشم خەیاڵی بوو ئەگینا من لە کوێ و چاوپێکەوتنی حەزرەتی خدر و پیاوچاک و چوونە لوتکەی ئەڤەرست لە کوێ؟.

لە گۆڤاری (دەنگی گێتی تازە)وە وەرگیراوە لە ژمارەکانی ١ تا ٧ ساڵی سێیەم ١٧ی کانوونی یەکەمی ١٩٤٥دا بڵاوکراوەتەوە.

....

(١) هایل هایل: بەئەڵمانی یەعنی بژی.

کاکە گیان: خوێنەری بەڕێز: داوای لێبووردنتان لێ ئەکەم لە هەموو کەموکوری.

پێڕست

چەند وتەیەک 5
لە عەشقی حوسنی 7
دڵم 7
بێ شەوقە قەمەر 8
موتریبا 8
مەڕ 9
گفتوگۆ لەگەڵ شاخی سوورکێو 9
جوابی سوورکێو 10
چەند شیرینە لام 11
گۆرانی براییینە لە خەو هەستن 11
گۆرانی پیرەمەگروون 12
گۆرانی تانجەڕۆ 13
گۆرانی گۆیژە 13
تەخمیسی غەزەلێکی حافظ 14
لە حەسرەتی قەدەمی بەهار 15
مەتەڵ 16
هەڵهێنانی مەتەڵ 16
ئەم کوردە 17
کوردینە 17
وەتەن 18
موعەللیم 19
کاغەزێک بۆ باوکم لە بەغداوە 20
فایق زێوەر 20
گفتوگۆ لەگەڵ سیروان 21
سیروان 22
بەیادی ئەسیرییەوە 22
بۆ ڕۆژی ڕەشی شەشی ئەیلوولی ١٩٣٠ 23
خەوبینینی کوردەواری 24
باسی دونیا 25
ڕێگەی ژیانم 27
باوەڕ مەکە 27
تەرجیع بەند 29
تەرکیب بەند 32
بۆ جل خوارەکان 35
ئەحواڵی شەربەکەم 37
وەڵامی شەربەکە 38
لەسەر سەگرمە 38
هاوار 39
لە قەڵای شیروانە (کفری) 41
نامەیەک بۆ هاوڕێیەک 42
فەیەزانێکی ئاوی زێ 43
شارەکەم 44
هەوای قەندیل 45
پەیامێک بۆ یار 46
کە سەیری کورد ئەکەم 46
بۆ منداڵان 47
تەماشایەکی زەمانە و ئەهلی زەمانە 48
چوارینە 50
پیاوەکانمان لە ساڵی ١٩٤٢دا 50
ساقی نامە 52
چۆلەکە 54
تۆپەکەم 55
تەتەببوعات 55
دەنگێکی غەیب 56
پەپوولە و گوڵ 57
بەیداخ 58

دوو مەیموونی چێشت لێنەر 58
ئەی ولاتم 59
من و بولبول 60
بۆ لاوەکانی سەر ئێستگەی ڕادیۆی
کوردستان لە یافا 61
سەیران 62
مەناڵە ئەی دڵ 63
بایەکی بەیانی 64
پەیامێک بۆ یار 65
چوارینە 67
دولبەرێکی خۆ ولاتی 67
ژیانێکی بێ غەم 68
خەو ڕەوێنێکە 69
پێشکەشی نیشتمان 71
ئەی پەپوولە 72
خواوەندی جوانی 73
شیوەنی دڵ 74
سکاڵای دڵ بۆ ئەستێرەیەکی هاوڕێم 75
ئاواتی شەوێک 77
لە کوێی ئەی شادمانی 79
وابزانم خەوبوو 80
جەژنی قوربان 82
لەبەر ئاوێنە 83
من و شوانێک 85
بۆ گوڵەکەم 87
گۆرانی سەرچنار 88
لەناو دۆڵی مێرگەپان 89
شێرە 93
بۆ بەهاری ٩٤٦ 94
یادی بیست ساڵەی ڕۆژنامەی (ژین) 96
لەسەر لووتکەی پیرەمەگروون 97
بەهەشتێکی گوم بوو 99
دەربارەی ئەم هەڵبەستە چەند وشەیەک 102
شەوگاری دڵداری 103
پایزی زستانی 104
مامۆستای دڵسۆز 106
وتاری کوردێک 107
بەستەی جووتیار 108
میللەتێک 109
نەورۆزی ١٩٤٨ 110
بۆ بارزانییەکان 111
گریان 112
بۆ قەرائەتی کوردیی منداڵان 113
گوڵی سەربەستی 114
بەشوێن سامان 116
ئەی فیداکارانی میللەت 117
فڕۆکە 119
بەخێرهاتنی مەندووبی سامی 120
مام هۆمەری چەرچی 121
شەرەف 122
شەوێک لەسەر لوتکەی ئەڤەرست 126
پێڕست 134